

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filosofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Michal Kormaňák

**Neúspěch postkomunistické levice v ČR:
Vznik a vývoj Strany demokratické levice a Levého
bloku**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 23. dubna 2012

_____

Děkuji Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a všechny poskytnuté rady a názory, které velkou měrou přispěly k napsání této práce.

Obsah

Úvod	4
1. Teoretická část	9
1.1 Terminologické vymezení	9
1.2 Teorie sociál-demokratizace	11
2. Vývoj v KSČM v letech 1990-1993	15
2.1 Perspektivy transformace KSČ před rokem 1989	15
2.2 Situace po listopadu 1989	16
2.3 Volby 1990 a olomoucký sjezd	19
2.4 KSČM v letech 1991 a 1992: vnitřní pnutí ve straně a koalice Levý blok	21
2.5 Kladenský sjezd a potvrzení identity strany	23
3. Vznik a vývoj SDL a LB	25
3.1 Prostějovský sjezd KSČM	25
3.2 Strana demokratické levice	26
3.3 Levý blok	28
3.4 LB a SDL jako parlamentní strany	29
3.5 Neúspěch LB a SDL: Příčiny nezdaru postkomunistické levice	30
3.5.1 Motivy založení LB a SDL	30
3.5.2 Faktory neúspěchu postkomunistických stran	31
4. Komparace programů KSČM, SDL a LB pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 1996	34
4.1 Vztah k bývalému režimu	34
4.2 Vztah k tržní ekonomice	36
4.3 Zahraniční politika	37
4.4 Lidská práva	38
Závěr	41
Prameny a literatura	45
Abstrakt	49
Abstract	50

Úvod

Události přelomu 80. a 90. let 20. století ve střední a východní Evropě ovlivnily z dlouhodobé perspektivy vývoj v těchto zemích na řadu let. Přejchod od nedemokratického režimu k demokracii byl doprovázen některými specifickými procesy, kterými si tyto státy nutně musely projít. Jedním z těchto jevů bylo opuštění monopolizace moci v rámci jedné strany a konstituování soutěživého stranického systému tak, jak tomu bylo ve vyspělých západních demokraciích již po mnoha desetiletí.

Společným prvkem po rozpadu východního bloku byl v postkomunistických zemích odpor ke slovu *strana* jakožto k pojmu se značně pejorativním nádechem. Stranická politika byla od konce 2. světové války spojena s jedinou státostranou a stávala se odrazem sociálního postavení. Politické ideje či samotná ideologie hrály druhotnou roli. Faktická neexistence stranického systému a nemožnost etablování konkurenčního subjektu státostrany měly za následek negativní pohled na stranickou politiku jakožto nezbytný prvek v nově utvářených demokraciích. Není proto náhodou, že se původní formace mnohdy zdráhaly použít slovo *strana* ve svém názvu.

Po vytvoření základních podmínek k vypsání prvních svobodných voleb se začala vytvářet štěpná linie antikomunismus-komunismus, která se pro tyto volby stala klíčovou. Antikomunistické subjekty se zcela zřetelně distancovaly od poměrů bývalého režimu a ve většině případů se přihlásily k západním liberálně-demokratickým principům, jimž vévodila tržní ekonomika. Tyto formace, často vynechávající ve svém názvu právě slovo *strana*, zahrnovaly členy s širokým rozsahem názorové diferenciacie a byly postaveny na společném konsenzu, kterému vévodila výše zmíněná štěpná linie. Společným cílem byl úspěch ve volbách a získání legitimacy pro odklon od starého režimu.

Vytvoření antikomunistického subjektu, který se ucházel o hlasy ve svobodných volbách a byl přímým konkurentem bývalé státostrany v postoji k samotné povaze režimu, bylo tedy logickým vyústěním historické kontinuity v nedemokratických režimech, v kterých byla monopolizace moci silně zakořeněna. Situace se ovšem jevila složitěji u komunistických stran, které téměř polovinu století určovaly chod dějin v jednotlivých zemích. Se svrnutím režimu nastala otázka, jaká bude budoucnost těchto stran a zda mají komunistické myšlenky v určité části společnosti takovou oporu, že se strany bez větších reforem budou dále úspěšně ucházet o moc, pouze s tou změnou, že se tak bude dít v demokratických podmínkách.

Míra transformace bývalé státostrany se tedy stala nezávisle proměnnou, úspěch této strany v nově nastoleném soutěživém systému potom proměnnou závislou. Zhroucení režimů ve střední a východní Evropě by z logiky věci nahrávalo předpokladu co nejrychlejší transformace těchto stran a jejich postupná sociál-demokratizace, jakožto důležitá podmínka pro jejich úspěšnou adaptaci na nové poměry. Zájem o myšlenky komunistické ideologie se zdál být dávnou minulostí. Přesto však některé nástupnické strany neakceptovaly poptávku po etablování demokratické levice a zůstaly věrné své ideologii. Tyto subjekty reprezentuje i Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), která je přímým dědicem původní státostrany a po změně režimu v její struktuře a ideologii nedošlo téměř k žádným změnám.

Tato práce se věnuje vývoji nástupnické strany Komunistické strany Československa (KSČ), tedy KSČM, a snaží se analyzovat možné příčiny neúspěšné transformace této strany. Pozornost je věnována postkomunistickým stranám, které se uvnitř KSČM vytvořily v roce 1993 a snažily se profilovat jako subjekty vycházející zevnitř této strany, ovšem s odlišnou ideologií a přístupem k minulosti. Tyto strany však zůstaly naprosto marginálními a v podstatě nijak neovlivnily dění na české levici. Práce se soustřeďuje na kvalitativní výzkum a je jednopřípadovou studií. Zároveň je v poslední kapitole použita komparativní metoda. Hlavní výzkumná otázka tedy zní: *„Proč se nestal žádný postkomunistický subjekt po roce 1989 významnější silou na levici?“* K objasnění tohoto vývoje v práci slouží tři hypotézy:

Hypotéza 1: *„Nejdůležitější postkomunistické strany založené v roce 1993 se nedokázaly stát významnými silami levice kvůli své neochotě spolupracovat a sjednotit se v jeden subjekt, který by konkuroval KSČM a ČSSD a nabízel se jako jasně vyprofilovaná a jednotná středová alternativa mezi těmito stranami.“*

Hypotéza 2: *„Strana demokratické levice (SDL) a Levý blok (LB) se snažily zaujmout dominantní pozici na levici příliš pozdě, tedy v době, kdy stoupala obliba ČSSD a KSČM se dařilo udržovat si své stabilní voliče. ČSSD tedy využila nerozhodnosti reformních komunistů a stala se dominantní stranou na levici.“*

Hypotéza 3: „*Velká podpora netransformované KSČM v ČR neumožňovala žádné postkomunistické formaci stát se významnou silou levice tak, jak tomu bylo u postkomunistických stran v Maďarsku, Polsku či na Slovensku.*“

Samotná práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. Úvodní část se vypořádává s teoretickým uchopením transformace komunistických stran. Tyto strany krátce po změně režimu měly na výběr ze dvou hlavních alternativ. Buď to byla změna identity směrem k sociál-demokratizaci, nebo zachování ortodoxní komunistické linie, kterou se strana bude i nadále řídit. Jsou zde zmíněny nezbytné podmínky úspěšné sociál-demokratizace stran a zároveň předpoklady pro dlouhodobé a stabilní ukotvení těchto stran ve stranickém spektru. V této části je řešen i terminologický problém postkomunistických stran. Právě pojem *postkomunistická* se totiž v mnoha ohledech může jevit jako víceznačný. Vyjasnění této otázky je tedy důležitým předpokladem pro kvalitně zformulovanou analýzu bez terminologických nejasností a dvousečných tvrzení.

Ve druhé části je nastíněn vývoj v KSČM mezi lety 1990-1993. V této době probíhalo ve straně vnitřní pnutí, které postupně vyvolávaly skupiny reformátorů. Zároveň vznikla některá uskupení, za nimiž stáli proreformně naladěni členové strany, kteří nebyli spokojeni s neochotou tradicionalistů stranu reformovat. Na počátku roku 1990 se osamostatnila Komunistická strana Slovenska (KSS) a v podstatě ihned se reformovala v sociálnědemokratický subjekt s názvem Strana demokratické levice. Tato událost se stala inspirací pro reformní členy KSČM. Postupně začaly uvnitř strany vznikat neformální platformy, které žádaly její modernizaci a přeměnu. Mezi první důležitější skupiny, které můžeme nazývat vnitrostranickou opozicí, se řadí Demokratické fórum v KSČM (později Československé demokratické fórum). V roce 1991 byla založena další platforma – Demokratická levice v KSČM, jejíž tlak donutil čelní představitele strany vypsat vnitrostranické referendum o změně názvu KSČM a o vypuštění pojmu *komunistická*. Toto referendum zachovalo název strany a donutilo některé proreformní členy založit první důležitější postkomunistický subjekt – Demokratickou stranu práce (DSP).

Třetí část popisuje stěžejní události v KSČM, které vedly ke vzniku dvou postkomunistických stran – Strany demokratické levice (SDL) a Levého bloku (LB), které se s odstupem času ukázaly jako nejvíce relevantní subjekty v této skupině stran. Klíčovým okamžikem je prostějovský sjezd v roce 1993. Zde KSČM obhájila svoji identitu a do čela zvolila zastánce tradicionalistické skupiny uvnitř strany, která odkazovala na předlistopadovou minulost a požadovala razantní změnu poměrů. Tento bod znamenal

definitivní určení směřování KSČM. V reakci na to byla založena SDL a nedlouho poté i LB. Tyto strany, vedené čelními reformisty KSČM, aspirovaly na pozici významných levicových postkomunistických stran. Zde je věnován prostor pro analýzu jejich neúspěchu zvláště ve volbách 1996 a nastíněny hlavní faktory stojící za drtivou marginalizací těchto stran a jejich následným vynuceným spojením v jeden subjekt - Stranu demokratického socialismu (SDS).

Poslední část srovnává volební programy KSČM s nově vzniklými subjekty SDL a LB pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 1996. Poslední dvě zmíněné strany se ve svých prohlášeních distancovaly od komunistické minulosti a samy sebe identifikovaly jako strany sociálnědemokratického typu. Pomocí komparací volebních programů je ověřováno, zdali tato orientace byla skutečná či pouze proklamovaná.

Literatury na téma samotné transformace KSČM je v českém prostředí velké množství. Mezi nejvýznamnější publikace patří kniha *Komunismus v České republice* od Petra Fialy a kolektivu, která podrobně mapuje vývoj komunistického hnutí v Československu od doby meziválečné až dodnes. Je zde detailně rozpracována i kapitola o osudu KSČM po roce 1989 včetně popisu vzniku postkomunistických stran. Velmi přínosná je i publikace brněnských autorů Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka s názvem *Rudí a růžoví*, která se komplexně věnuje transformaci komunistických stran v Evropě a nabízí tak srovnání vývoje v této oblasti v jednotlivých zemích. Důležitým autorem zabývajícím se vývojem v KSČM je i Vladimír Handl, od kterého jsou citovány především práce zabývající se mocenským bojem uvnitř strany.

Jako velmi cenný zdroj se ukázaly být práce některých zahraničních autorů a obzvláště potom kniha od Johna T. Ishiyami a Andráse Bozókého *The communist successor parties of central and eastern Europe*. Přínos publikace je hlavně v tom, že nabízí jakýsi ucelený pohled od autorů, kteří nemají přímé zkušenosti se životem v komunismu a postkomunismu, tudíž jejich poznatky práci nabízejí nový rozměr. Kromě těchto dvou autorů se danou tematikou zabývají například Herbert Kitschelt či Anna Grzymala-Busse, jejichž texty jsou v práci rovněž citovány.

Důležitou součástí práce jsou i některé příspěvky z odborných časopisů. Tematiku volební koalice Levý blok velmi dopodrobna mapuje článek Petra Fialy a Miroslava Mareše *KSČM a koalice levý blok. Formování české levice a otázka transformace komunistické strany*. Vítanou perspektivu práci dodává i text Stanislava Holubce v Časopisu Národního muzea s názvem *Ivan Sviták v letech 1990-1994*, který pomocí

životního příběhu komunistického filozofa Ivana Svitáka zachycuje i některé klíčové jevy vývoje uvnitř KSČM a vzniku nových stran.

Samostatnou kapitolu představují dostupné zdroje na internetovém webu SDS. Obrovský archiv této strany obsahuje nejenom odkazy na činnost vlastní strany, ale nabízí velké množství otištěných novinových zdrojů z počátku 90. let, dokumentů jednotlivých politických stran či zachovaných rozhovorů s čelními představiteli těchto stran. Existence tohoto webu tedy velkou měrou přispěla ke zkvalitnění práce a nabídla některé cenné informace a údaje, které lze jinde jen těžko dohledat.

Kromě zmíněné literatury je v práci použito velké množství dalších zdrojů, které se problémem transformace KSČM zabývají. V té je však většinou umístěno těžiště výzkumu a vzniku nových stran typu SDL či LB je věnována poměrně malá pozornost. Stav výzkumu je tedy v této oblasti dle mého nedostatečný, přitom by si vznik těchto stran rozhodně v kontextu důležitosti vývoje postkomunistické levice ve střední a východní Evropě určitě zasloužil hlubší bádání.

1. Teoretická část

1.1 Terminologické vymezení

Terminologický problém hraje při formulaci zřetelného rozlišení postkomunistických stran důležitou roli. Panuje víceméně shoda na tom, že původní komunistickou stranu udržující dlouhodobý monopol moci v nedemokratických podmínkách lze bez většího váhání nazývat *státostrana*.¹ Toto vymezení již ze svého názvu naznačuje úzké sepjetí strany se státem. Jinými slovy - *státostrana* funguje jako jediný subjekt v nesoutěživém stranickém systému, který má reálnou šanci podílet se na moci a zároveň tuto moc zneužívat k udržování takových podmínek, které naprosto vylučují reálný vliv konkurenčních subjektů.

Problém nastává při terminologii u stran, které vznikly přímo z bývalé státostrany a minimálně z počátku na ni navazují organizační strukturou a v některých případech i ideologií. Lze do stejné skupiny zařadit reformované strany a zároveň i ty, které zůstaly věrné své původní ideologii? Pokud akceptujeme tuto podmínku a upustíme od dalších proměnných, nabízí se pojem *ex-komunistická*. Zde se lze terminologickému problému chytře vyhnout. Tento pojem totiž skutečně nic neříká o struktuře, pozici a ideologii nové strany, pouze odkazuje na fakt, že vznikla z bývalé státostrany.² Toto obcházení problému ovšem není ničím žádoucím a v dalším výzkumu by mohlo znamenat vytvoření množiny, která ovšem zahrnuje několik důležitých podmnožin, jejichž spojení do jedné komplikuje požadovanou analýzu a vymezení definovaného jevu. Z tohoto důvodu je vhodné od termínu *ex-komunistická* dále v práci upustit a považovat jej pro naše účely za nedostatečný.

V zahraniční literatuře se často lze setkat s názvem *nástupnická strana*.³ Zde se jeví situace podobně jako u předchozího termínu. Opět je zde možnost rozdílných vývoje stran, které spojuje jediné kritérium a tím je minulost. Tento pojem se ovšem jeví přijatelněji pro strany, které prošly úspěšnou transformací a sociál-demokratizací. Představa sociální demokracie, kterou zároveň budeme nazývat ex-komunistickou stranou, je matoucí,

---

¹ SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy*. Praha 2005, s. 53-59.

² HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Rudí a růžoví: Transformace komunistických stran*. Brno 2002, str. 13.

³ KUZIO, Taras: *Comparative perspectives on Communist successor parties in Central-Eastern Europe and Eurasia*. *Communist and Post-Communist Studies*, 42, 2008, č. 4, s. 397-419.

třebaže může být podpořena historickým vývojem. Oproti tomu pojem *nástupnická strana* je k reformovaným formacím milosrdnější.

Nyní se dostáváme k jádru problému. Jak tedy nazývat strany, které přímo vzešly z bývalé státostrany a zároveň prošly úspěšnou sociál-demokratizací? Z výše uvedeného je zřejmé, že všechny dosavadní pokusy o vymezení takto definovaného subjektu nejsou dostačující. Jako přijatelná alternativa se proto zdá být pojem *postkomunistická strana*. Předpona *post* v tomto případě hraje klíčovou roli. Pokud tuto předponu používáme u některých termínů za účelem distancování se či navození jiných podmínek, je zcela ospravedlnitelná i v tomto případě.⁴ *Postkomunistické strany* tedy můžeme definovat jako strany, které se rozhodly odmítnout komunismus jako ideologickou základnu a transformovat se v jiný subjekt. V našem případě se z logiky vývoje stranických formací jedná o subjekt sociálně-demokratického typu. Tato terminologie ovšem také není bezproblémová. Obecně se za *postkomunistické strany* mohou považovat všechny formace utvořené v prostoru postkomunismu jakožto společenského systému utvořeného po změně režimu. Pro účely této práce je však tento termín spojován s definicí zmíněnou výše. Takto zvolenou formulaci podporují i publikace českých autorů zabývajících se právě tímto typem stran.⁵

Pokud jsou tedy *postkomunistické strany* zároveň reformované *nástupnické strany*, zbývá ještě určit termín pro strany nereformované. Nabízí se termín *neokomunistické strany*, ovšem i ten v sobě skrývá jistá úskalí. Navržená alternativa nabízí tento pojem pro subjekty, které se ze specifických důvodů nebyly ochotny reformovat v sociálnědemokratické strany a zachovaly si svoji původní identitu. Ovšem stejně tak můžeme *neokomunistickými* nazývat i ty strany, které nemají s původní státostranou nic společného a vznikly až po období tranzice. V neposlední řadě se tento pojem hodí i pro některé strany západní Evropy, které se dokázaly v 70. letech postupně vnitřně měnit na tzv. eurokomunistické strany.⁶ Jako pragmatické řešení se jeví zvolit termín *nástupnická komunistická strana*. Tímto vymezením vyřešíme hned dva problémy: 1) zřetelně definujeme ideologické postavení strany po období tranzice, 2) název jasně odkazuje na spojitost s bývalou státostranou (viz výše).

---

⁴ Příkladem může být například slovo *postmoderna*. Tento termín byl zaveden za účelem definování moderny jako přežitého fenoménu, který nahrazuje pojem právě s předložkou *post*.

⁵ FIALA, Petr a kol.: *Komunismus v České republice*. Brno 1999, str. 259.

⁶ HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Origin, Ideology and Transformation of Political Parties*. Aldershot 2010, str. 44.

Určení terminologických východisek je důležitým předpokladem pro další analýzu. Pokud bychom například srovnávali množinu všech *nástupnických stran* ve střední a východní Evropě, došli bychom k analyticky nerelevantním datům, ve kterém by nerozlišená nezávisle proměnná (úspěšná transformace státostrany) negativně ovlivnila výstupy výzkumu.

1.2 Teorie sociál-demokratizace

Odlišné cesty, kterými se nástupnické strany vydaly v prvních letech své existence, se staly námětem pro výzkum tohoto jevu, který je specifíkem střední a východní Evropy. Transformace bývalé státostrany v subjekt kandidující ve svobodných volbách, kterému konkurovaly jiné strany, probíhala ve zmíněných zemích různými způsoby. V některých případech si strana dokonce ponechala v názvu přímý odkaz na bývalou státostranu, jinde se od komunistického dogmatu zcela distancovala a do nově vzniknuvšího soutěživého systému vstupovala s přeměněnou identitou. Klíčové pro rozšifrování tohoto dvojího přístupu je najít zásadní faktory, které určily samotnou podobu transformace stran.

Maxmilián Strmiska určuje tři typy identit následnických stran, které jsou podmíněny dvěma podmínkami: 1) *organizační kontinuita strany* a 2) *ideologická kontinuita strany*.⁷ Organizační kontinuita strany a ideologická diskontinuita je typická pro subjekty, které prošly zdárnou transformací a staly se stranami sociálnědemokratického typu. Takto reformované strany samozřejmě upustily od svého původního názvu a zásadním způsobem změnily svou ideologii. Oproti tomu organizační struktura byla více méně zachována a členská základna se aspoň v počátcích existence strany opírala o drtivou většinu straníků působících v bývalé státostraně. Jako příklad zemí, v nichž působila takto transformovaná strana, lze uvést Polsko nebo Maďarsko.

Druhým typem následnických stran jsou potom ty, kde zůstala organizační i ideologická kontinuita zachována. Strana se tedy prakticky nijak nezměnila a svým programem odkazovala na minulý režim, jako tomu bylo například u KSČM. Posledním typem jsou potom strany, které sice přijaly ideologickou kontinuitu, ale organizačně

---

⁷ STRMISKA, Maxmilián: *Challenges of consolidation and the Post-Communist party systems: Collection of essays*. Brno 2001, str. 25.

nenavazují na bývalou státostranu. Tyto strany jsou v postkomunistických zemích naprosto marginální. Příkladem může být například KSS, později osamostatněná od slovenské SDL.

Strmiska v tomto kontextu dodává důležitou podmínku pro úspěšnou sociálně-demokratizaci, tedy pro subjekty obhajující identitu ideologicky reformované formace s organizační kontinuitou. Tyto strany musely dokázat obhájit sociálně-demokratickou ideologii jako jedinou možnou cestu k získání dostatečné legitimacy a zároveň na svoji stranu získat mobilizační potenciál bývalých formací. Toto všechno muselo proběhnout v dohodě s vnitřním vedením strany.⁸

Pokud se vrátíme k předchozí typologii stran, lze ji rozšířit na strany částečně organizačně přeměněné a částečně ideologicky přeměněné. Tuto typologizaci, kterou používá John T. Ishiyama a András Bozóki⁹ u jednotlivých zemí, můžeme vidět v tabulce 1. Přeměněné strany v tomto případě znamenají organizační přeměnu, reformované potom ideologickou přeměnu.

Tabulka 1. Aktuální pozice bývalé komunistické strany v střední a východní Evropě

	Nereformované	Částečně reformované	Reformované
Nepřeměněné	Česká republika Ukrajina		Maďarsko Polsko Slovinsko
Částečně přeměněné	Německo Albánie	Bulharsko Litva	Slovensko
Přeměněné	Rusko Srbsko	Rumunsko	

Zdroj: BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John: *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, s. 8.

Výše zmíněná typologie pracuje s pozicí strany během samotné tranzice, ovšem zcela opomíjí další faktory. Jedním z těchto faktorů může být typ komunistických režimů, který byl pro dané země typický. Podle Kitschelta můžeme v komunistické éře rozlišovat tři druhy těchto režimů: **národně-konsenzuální**, **byrokraticko-autoritářský**

⁸ Tamtéž, 26.

⁹ BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John: *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, s. 8.

a **patrimoniální**.¹⁰ Národně-konsenzuální typ zastupuje ty formace, jež se později přetvořily v strany sociálně-demokratického typu. Obecně v takovém typu strany panovala jistá pluralita názorů, dokonce se dá hovořit o vnitrostranické opozici. V těchto zemích (Polsko, Maďarsko) měli reformátoři ve straně vždy silný vliv a proto se strana dokázala úspěšně transformovat. Byrokraticko-autoritářský typ stran (Československo, NDR) tuto vnitřní opozici takřka nedovoloval a fungoval zde výkonný byrokratický aparát, kde měli hlavní slovo straničtí profesionálové. V těchto zemích nástupnické formace zůstaly i nadále ortodoxně-komunistického zaměření. Poslední skupinou jsou patrimoniální režimy, které jsou do jisté míry podobné byrokraticko-autoritářským. Byl zde ještě tvrdší postoj vůči vnitrostranickým reformátorům a mimo jiné zde hrál důležitou roli i vůdce strany. Příklady zemí s takovýmto režimem můžeme hledat převážně ve východní Evropě (Bělorusko, Rumunsko, Bulharsko) a z hlediska nástupnických stran se jednalo o subjekty vyprofilované jako národně-socialistické.

Otázka nacionalizace některých subjektů je při analýze nástupnických stran rovněž zajímavá. Některé strany totiž ihned po své (ne)transformaci přijaly doktrínu národního patriotismu.¹¹ Srovnání národnostního přístupu nástupnických stran s jejich ideologickou reformovaností¹² ukazuje tabulka 2.

Tabulka 2. Typologie následnických stran ve střední a východní Evropě

	Nereformované	Reformované
Neznacionalizované	Ortodoxní komunisté	Sociální demokraté
Znacionalizované	Nacionální komunisté	Národní socialisté

Zdroj: PASYNKOVA, Veronika: *Mode of post-communism: Successor parties, Trade unions, and the State in Russia and East Central Europe*. Journal of Contemporary Central and Eastern Europe, 18, 2010, č. 3.

Výše zmíněné pokusy o vysvětlení transformace jednotlivých stran však stále nejsou dostatečné. Lubomír Kopeček předkládá několik bodů, které nám při pochopení

¹⁰ KITSCHERT, Herbet: *Constraints and Opportunities in the Strategic Conduct of Post-Communists Successor Parties*. In: BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John (eds): *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, s. 14-40.

¹¹ Například ruská CPRF.

PASYNKOVA, Veronika: *Mode of post-communism: Successor parties, Trade unions, and the State in Russia and East Central Europe*. Journal of Contemporary Central and Eastern Europe, 18, 2010, č. 3, str. 291.

¹² (Ne)reformací se zde myslí totéž, co v předchozím případě, tedy zachování či odmítnutí ideologické kontinuity.

logiky transformace mohou napovědět více.¹³ První dva body se týkají přístupu strany k transformaci. Za prvé je to tedy *připravenost stranických elit ke změně identity po roce 1989* a s ní spojená *akceptace této transformace u ostatních členů strany*. Tyto dva faktory souvisí s předchozím rozdělením režimů, jak je zmíněno výše. V Polsku či Maďarsku bylo silné proreformní křídlo uvnitř strany, které velmi rychle dokázalo reagovat na nově vzniklé podmínky a přizpůsobit tomu vývoj strany. V Československu oproti tomu nebyla KSČ schopná akceptovat jakoukoliv diskuzi s opozicí a reformisté měli velmi slabou pozici, která byla výrazně ovlivněna děním v roce 1968.¹⁴ S tímto souvisí i Ishiyamovo tvrzení, který považuje pozici strany při prvních svobodných volbách za velmi důležitou proměnnou pro její další směřování.¹⁵

Kopeček ve své analýze nabízí některá další vysvětlení. Jedním z nich je i *historická tradice a síla dělnického hnutí v prekomunistické éře*. V zemích, kde byla silná dělnická třída v meziválečném období (Německo, ČR), je stále poptávka po socialistických ideálech a také větší pravděpodobnost toho, že nástupnická strana bude nereformovaná. Daniel Ziblatt a Nick Bizouras k tomuto dodávají, že se v agrárních zemích typu Polska či Maďarska z důvodu historicky malé podpory komunistických hnutí nástupnické strany snadněji a rychleji sociál-demokratizovaly.¹⁶ Zároveň nabízí ještě jedno alternativní vysvětlení. V množině zemí se silnou dělnickou tradicí probíhal přechod k demokracii pomocí revolucí, zatímco v agrárních zemích se elity dohodly.¹⁷

Poslední dva faktory, které zmiňuje Kopeček, jsou *přístup ke zdrojům a majetku bývalé státostrany* a *konflikt centrum vs. periferie*. Co se týká první podmínky, ta byla nezbytným předpokladem pro nástupnické formace při utváření nových podmínek. Zároveň jim tyto zdroje poskytovaly značnou výhodu nad „historicky“ obnovenou sociální demokracií, která jimi většinou nedisponovala. Konflikt centrum vs. periferie byl důležitý například v Československu. Tento faktor souvisí s rozdílným přístupem obou stran k transformaci ve federalizované KSČ.

V této kapitole je zmíněno několik důležitých okolností, které ovlivnily výslednou podobu a míru transformace stran. Přestože lze jistě najít i jiné proměnné, které hrály

---

¹³ KOPEČEK, Lubomír: *Trajectories of the Left*. Brno 2005, s. 110-114.

¹⁴ Spoustu reformních členů po tomto roce stranu opustilo.

¹⁵ ISHIYAMA, T. John: *Communist Parties in Transition: Structures, Leaders and Process of Democratization in Eastern Europe*. *Comparative politics*, 27, 1995, č. 2, str. 152.

¹⁶ BIZOURAS, Nick - ZIBLATT, Daniel: *Doomed to be radicals?*. In: BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John (eds): *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, str. 289.

¹⁷ Tamtéž.

důležitou roli, lze považovat zmíněné faktory za dostatečné ke komplexní analýze neúspěchu postkomunistických stran v českém prostředí.

2. Vývoj v KSČM v letech 1990-1993

2.1 Perspektivy transformace KSČ před rokem 1989

Pokusy o transformaci či reformu státostrany v Československu lze pozorovat již před listopadem 1989. Nejvýznamnějším signálem o změnu trajektorie strany bylo bezpochyby tzv. *Pražské jaro* v roce 1968. V tomto roce vrcholila snaha některých čelních představitelů KSČ demokratizovat poměry ve společnosti a přetvořit stranu, která se nebude nutně řídit direktivami z Moskvy. Po pádu vojsk Varšavské smlouvy se ovšem veškeré demokratizační procesy zastavily a situace ve straně i společnosti se normalizovala.¹⁸ Tento vnější zásah měl dva zásadní důsledky. Za prvé to byl odchod mnoha aktivních členů z KSČ, kteří po zásahu v létě 1968 již dále neviděli možnost tuto stranu reformovat. Druhým důsledkem byla samotná pozice, do které se strana dostala. KSČ se stala izolovanou stranou vládnoucí pomocí tvrdých represí, ve které již nebylo místo pro jakoukoliv reformu tak, jak se tomu zdálo být ještě na jaře 1968.¹⁹ Takto znehybněná strana plnící politiku, jež z dlouhodobého hlediska měla uspokojovat hlavně vedení Sovětského svazu, neměla žádnou reálnou možnost transformace či změny své struktury.

Možná transformace strany tedy závisela na vývoji zahraničně-politické situace, což se projevilo v polovině 80. let společně s nástupem Michaila Gorbačova do čela Komunistické strany Sovětského svazu. Do té doby se jevílo jako nepředstavitelné odklonění politiky KSČ a snaha o jistou reformu systému blížící se roku 1968. Gorbačovova politika ovlivnila režim v Československu a vnitřní vývoj ve straně. Určitá liberalizace a uvolňování represivního systému v roce 1985 v Sovětském svazu se samozřejmě promítly i do situace v satelitních státech.²⁰ Bylo by tedy chybou konstatovat, že první snahy o transformaci uvnitř KSČ lze datovat až od podzimu roku 1989. Jistý posun v politice strany a její snahy otevřít se společnosti a reagovat na změny vnějších

---

¹⁸ Odtud pochází pojem *normalizace*.

¹⁹ KUNC, Jiří: *Stranické systémy v rekonstrukci*. Praha 2000, str. 183.

²⁰ Jak se obvykle v literatuře nazývají státy hospodářsky a politicky napojené na určitou velmoc, v tomto případě Sovětský svaz.

politických poměrů lze zpozorovat u chování a projevů nejvyšších stranických elit v Československu již v polovině 80. let.²¹ Nicméně se stále jednalo o kosmetické změny, které leckdy zůstaly pouze na papíře či v ústech vedoucích činitelů strany. Režim se stále opíral o monopol jedné strany, potírání všech opozičních platforem, všeobecnou cenzuru apod. Opravdu důležitým momentem, vyvolávající zásadní změny ve straně a jejího přístupu ke společnosti a systému, jsou tedy listopadové události roku 1989.

2.2 Situace po listopadu 1989

Listopadové události roku 1989 v Československu otřáslы společností a společenským systémem jako celkem, znamenaly však výraznou změnu speciálně i pro systém politický. Již v počátcích bylo zřejmé, že KSČ nemůže udržet svůj monopol moci a společenské volání po svobodných volbách bylo příliš hlasité na to, aby mu šlo odolat.

Brzy po tzv. Sametové revoluci se uvnitř strany začaly dít velké změny. Byl svolán mimořádný sjezd KSČ, který proběhl ve dnech v prosinci 1989 v Praze. Zde se strana omluvila za minulost. V této omluvě mimo jiné zaznělo: „*Proto se strana rozhodně rozchází se všemi, kteří se vědomě dopouštěli zvlů, zneužívali moc, dali se korumpovat a korumpovali druhé, se všemi, kdož vydávali lež za pravdu, dopustili znehodnocení ideálů socialismu, čestnosti a spravedlnosti, významu práce a jejích mravních hodnot, víry v domov a vlastenectví, v jednotu slov a činů a kteří dopouštěli zneužívání pořádkových sil proti občanům.*“²² Z tohoto prohlášení je patrné, že se rétorika strany najednou po mnoha letech dramaticky změnila. KSČ se snažila ukázat jakousi očistu strany ve smyslu nuceného odchodu některých členů.²³ Přesto se lze s odstupem času domnívat, že tento výrok posloužil pouze k uklidnění situace v silných antikomunistických náladách namísto opravdového pokusu o personální reformu strany.

Do čela strany byl na zmíněném sjezdu zvolen Ladislav Adamec a zároveň strana přijala Akční program s názvem *Za demokratickou socialistickou společnost v ČSSR*. Dále

---

²¹ Jako příklad může sloužit projev tehdejšího generálního tajemníka Komunistické strany ČSSR Miloše Jakeše na Červeném Hrádku. K dispozici např. zde <http://www.rozhlas.cz/17listopad/osudy/zprava/650519> (14. 3. 2012)

²² *Prohlášení k občanům ČSSR (20.12.1989)*. Dostupné zde: <http://www.kscm.cz/stanoviska-tiskove-konference-projevy/stanoviska/40411?preview=archiv> (14. 3. 2012)

²³ Přestože omluvnou rétoriku KSČ použila již v 60. letech, kde se strana omlouvala za vývoj v 50. letech.

bylo ze stanov strany vyškrtáno *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti*.²⁴ Tato vyjádření a revize stranických stanov sice znamenaly jistý posun vnitřního fungování KSČ, ovšem stále to byly pouze kosmetické změny, které v žádném případě neposouvaly stranu směrem k úspěšné transformaci, potažmo sociál-demokratizaci.

Ještě před volbami v červnu 1990 se udála jedna důležitá změna, která ovlivnila možnou transformaci strany. KSČ se federalizovala na českou část (KSČM) a slovenskou část (KSS).²⁵ Tato federalizace byla logickým vyústěním procesů, které se odehrávaly již před listopadem 1989. Slovenská část KSČ byla totiž kvůli přísné centralizaci zanedbávána a neměla téměř žádnou moc. Všechny pokyny přicházely z Prahy, kde se v čele strany, zvláště v 80. letech, udržovali ideologicky věrní a poslušní straníci. Slovenská část strany se tedy záhy po roce 1989 začala názorově vzdalovat a cítila příležitost k osamostatnění a reformě strany.²⁶ Elity KSS byly navíc mnohem více nakloněny postupné sociál-demokratizaci strany a takřka ihned změnily název strany na Komunistická strana Slovenska – Strana Demokratické Levice.²⁷ Později byla první část názvu zcela vynechána.

Na konci března 1990 se konal ustavující sjezd KSČM. Předsedou byl zvolen Jiří Machalík. Kopeček udává, že do této doby opustilo KSČ přes půl milionu členů. Toto číslo bylo však mnohem větší, protože spousta členů sice neodevzdala papírovou legitimaci, ale na chodu strany se již aktivně nijak nepodíleli a o členství ve straně neměli zájem.²⁸ Předseda KSČ Ladislav Adamec na ustavujícím sjezdu KSČM k tomuto prohlásil, že strana představuje sílu 700 000 členů. Situace byla ovšem taková, že od listopadu 1989 se počet straníků zmenšil na zmíněné číslo z původních 1 700 000 členů.²⁹ Podle zmíněných odhadů je tedy reálný počet straníků, kteří do ustavujícího sjezdu stranu opustili, kolem jednoho milionu. Jejich odliv se může jevit dramaticky, ale v kontextu silných antikomunistických nálad té doby není až tak velký a KSČM si s přehledem dokázala udržet v pozici nejmasovější strany v zemi.

Ustavující sjezd KSČM v březnu 1990 sice znamenal federalizaci původní KSČ a prozatímní vyjasnění identity českých komunistů, ovšem důležité věci uvnitř strany se

---

²⁴ Tento dokument znamenal faktický začátek normalizace.

FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav – PŠEJA, Pavel: *Komunisté a jejich strany*. In: MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a na Slovensku, 1861-2004*. Brno: 2005, str. 1414.

²⁵ Později měly tyto dvě strany i vlastní poslanecké kluby.

²⁶ GRZYMALA-BUSSE, Anna M.: *Redeeming the communist past: The Regeneration of Communists Parties in East Central Europe*. Cambridge 2002, str. 37-38.

²⁷ FIALA, P. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P.: *Komunisté a jejich strany*, s. 1414.

²⁸ KOPEČEK, Lubomír: *Éra nevinosti*. Brno 2010, s. 47.

²⁹ FIALA, Petr a kol.: *Komunismus v České republice*. Brno 1999, str. 101-102.

děly již dříve. Krátce po listopadových událostech se uvnitř KSČ začaly projevovat první výraznější hlasy po vnitřní reformě. V reakci na váhavý postoj strany se brzy ze strany vyčlenila první neformální platforma s názvem Demokratické fórum komunistů (DFK). To se stalo jakousi vnitrostranickou opozicí, zahrnující většinu reformních členů tehdejší KSČ.

Ještě v listopadu 1989 předneslo DFK dvě prohlášení, která byla kritická k předchozímu vývoji v zemi.³⁰ V těchto prohlášeních DFK negativně hodnotilo vývoj v Československu po roce 1968 a období tzv. normalizace, která zmařila všechny pokusy o změnu politiky KSČ. Kritizován zde byl monopol moci strany a zároveň byl přednesen požadavek na ústavní změnu, která zakotvovala její vedoucí úlohu ve společnosti. Jedním z požadavků bylo i vytvoření akčního programu strany. Pokud se nyní vrátíme k výše zmíněnému prosincovému sjezdu KSČ, na kterém byly tyto body prosazeny, lze považovat činnost DFK v prvních porevolučních týdnech za přínosnou. Zástupci DFK před tímto sjezdem uvedli, že mají 60 000 stoupenců, přičemž delegátů měli pouze 40.³¹ Jedním z čelních představitelů tehdejšího DFK byl mimo jiné i Miloslav Ransdorf.

Po prosincovém sjezdu byla tedy možnost opravdové transformace strany stále reálná. Přestože měli reformní členové ve straně menšinu, už jejich samotná existence nutně vyvolávala debaty a vnitrostranickou diskuzi o dalším směřování strany. Problém DFK byl ovšem ten, že to nebyl organizovaný subjekt s jasnou strukturou, ale pouze jakási myšlenková základna spojující do té doby všechny reformisty.

Ještě před vytvořením samostatné KSČM se ovšem situace změnila. Část DFK nebyla spokojená s malými změnami ve straně a založila subjekt, který měl kandidovat ve volbách v roce 1990. Toto hnutí se jmenovalo Československé demokratické fórum (ČSDF) a sdružovalo ve svých strukturách hlavně nespokojené členy KSČ, kteří byli zároveň členy DFK. Přesto však se z původní DFK oddělila pouze část členů a lidé jako Miloslav Ransdorf se snažili stranu dále reformovat zevnitř.³² Před volbami v červnu 1990³³ se tedy ve stranickém spektru pohybovala nejenom nereformovaná KSČM přímo se odkazující na bývalou státostranu, ale taky odštěpenecká ČSDF, která byla první formací přímo vzniklou uvnitř KSČM a prohlašující se za stranu podporující demokratický

---

³⁰ *Dvě prohlášení Demokratického fóra komunistů (22.11.1989 a 27.11.1989)*. Dostupné zde: <http://www.just.wz.cz/view.php?cislocclanku=2005010142> (14. 3. 2012)

³¹ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: c.d., s. 87.

³² Tamtéž, s. 89.

³³ Myšleno před volbami do české Národní rady.

socialismus a jednoznačný odklon od předlistopadové totality. Tato formace tak byla první postkomunistickou stranou kandidující ve volbách.

2.3 Volby 1990 a olomoucký sjezd

Volby do české Národní rady se konaly v červnu 1990, a přestože se již objevovaly zárodky konfliktních linií jako církev vs. stát nebo centrum vs. periferie, dominovala jim konfliktní linie komunismus vs. antikomunismus.³⁴ Antikomunistickou variantu zastupovalo hlavně Občanské fórum (OF), které bylo sice názorově velmi širokým uskupením, přesto dokázalo ve volbách, které byly vlastně volbami o legitimitu nového režimu, získat téměř polovinu všech hlasů, konkrétně pak 49,5%. KSČ v té době kandidovala ještě jako celek a stala se druhou nejúspěšnější stranou se ziskem 13,2% hlasů.³⁵

Tento výsledek byl pro nereformované komunisty úspěchem. Ukázalo se, že mají stále podporu v určitých vrstvách společnosti, u kterých se projevovala nostalgie ke starému režimu. Voliči KSČ byli většinou lidé s nízkým sociálním postavením, kteří na polistopadových podmínkách ztráceli některé své výsady, zatímco OF našlo podporu hlavně u vzdělanějších občanů.³⁶ Důležitým ukazatelem je neúspěch ČSDF, které v těchto volbách dostalo nejméně hlasů ze všech kandidujících subjektů a naprosto propadlo. Tato postkomunistická strana tak nenaplnila první předpoklad pro úspěšné etablování demokratické levice přímo vzniklé z bývalé státostrany, tedy úspěch v prvních svobodných volbách.

Komunisté poměrně úspěšně dokázali legitimovat svoji existenci ve stranickém systému a perspektiva transformace strany se tak jevila problematičtější, přestože byla stále možná. V úvahu tedy po volbách přicházely dvě varianty. První počítala s ideologickou kontinuitou strany a spoléhání na své věrné voliče, druhá pak představovala demokratizaci strany a pokus o zabránění prostoru hlavní levicové strany v ČR.

V říjnu roku 1990 se v Olomouci konal první sjezd KSČM. Jedním z nejdůležitějších bodů tohoto sjezdu bylo vyjasnění pozice DFK. Tato proreformní

---

³⁴ STRMISKA, Maxmilián a kol.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha 2005, str. 443.

³⁵ *Volby do české Národní rady 1990*: <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u4> (14. 3. 2012)

³⁶ MATĚJŮ, Petr - VEČERNÍK, Jiří: *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha 1998, s. 223.

skupina představovala vnitrostranickou opozici tradicionalistům a pokoušela se o vnitřní transformaci strany a byla užitečná z jednoho důvodu. DFK uvnitř KSČM sloužilo jako skvělé vyjednávací fórum s ostatními levicovými subjekty.³⁷ V době konání sjezdu, tedy necelý rok po Sametové revoluci, přicházely v úvahu čtyři varianty dalšího směřování strany.

První variantou byla jasná cesta k transformaci strany. Ta měla změnit název, předkládanou politiku a jasně a zřetelně se omluvit voličům za minulost, od které bylo potřeba se distancovat. Opakem této varianty byla druhá cesta, která měla zachovat stranickou ideologii a poukázat na negativní aspekty změn ve společnosti po listopadu 1989. Dá se říci, že tento přístup ztělesňoval jakousi odvetu za revoluci, nepřijetí nového společenského režimu a apel na návrat k podmínkám toho starého. Další diskutovanou variantou bylo dobrovolné rozpuštění KSČM a přechod členů do jiných politických stran a hnutí. Posledním možným scénářem byl rozpad strany do více subjektů, které by se profilyovaly na základě různých názorových proudů.³⁸

Kromě těchto variant přicházejících z vnitrostranických struktur KSČM reálně hrozila možnost rozpuštění strany zvenčí, tedy zákonem zakazujícím komunistickému subjektu aktivně působit v politickém prostoru České republiky.³⁹ Tehdejší poslanec za KSČM Miloslav Ransdorf navrhoval vlastní řešení. Dle něj měla KSČM zvolit cestu tzv. expanzivní transformace. Jednalo by se o situaci, kdy vznikne společenství levicových stran, které ovšem bude zastřešovat KSČM jako vedoucí subjekt.⁴⁰ Tato varianta byla částečně naplněna ve volbách v roce 1992, kdy strana kandidovala v koalici Levý blok.

Na sjezdu byl zvolen předsedou strany filmový režisér Jiří Svoboda, který byl v té době populární osobností, a jeho zvolení představovalo reálnou alternativu reformy strany. Konec roku 1990 byl poznamenán ještě jednou důležitou událostí, kterou bylo definitivní rozdělení federace KSS (SDL) a KSČM.⁴¹

Na konci roku 1990 zde tedy byla stále nereformovaná KSČM, která zatím zdárně tlumila hlasy některých členů volajících po reformě strany. Tento stav nezměnil ani olomoucký sjezd, po kterém sice pozice strany stále nebyla definitivně vyřešena, ale nebyla zde velká ochota k rázné transformační strategii.

---

³⁷ FIALA, P. a kol.: c.d., s. 107.

³⁸ Tamtéž, s. 110.

³⁹ Tamtéž, s. 111.

⁴⁰ RANSDORF, Miloslav: *Není všem dnům konec*. Praha 2006, s. 88.

⁴¹ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: c.d., s. 91.

2.4 KSČM v letech 1991 a 1992: vnitřní pnutí ve straně a koalice Levý blok

Pokud se situace v KSČM ke konci roku zdála být relativně stabilizovaná, neměl mít tento stav dlouhého trvání. Již na jaře roku 1991 uvnitř strany vznikla další reformní skupina s názvem Demokratická levice v KSČM (DL KSČM). Zde lze najít jistou paralelu s DFK, které vzniklo o rok dříve. Podobně jako DFK, ani DL KSČM nebylo spokojeno se směřováním strany. Požadavky členů⁴² tohoto seskupení byly zřejmé: otevřít znovu diskusi ve straně o možnosti její sociál-demokratizace a změně názvu strany.⁴³ Zástupci DL KSČM se rovněž odvolávali na přerod slovenské KSS v SDL a požadovali podobnou transformaci i u KSČM.⁴⁴ Někteří členové strany patřící do tradicionalistické skupiny začali tuto platformu kritizovat z pokusů o rozklad strany.⁴⁵ Tuto rétoriku mimo jiné později úspěšně využil i Miroslav Grebeníček.

DL KSČM byla ovšem významnější než předchozí DFK a to z toho důvodu, že svým tlakem donutila vedení KSČM k uspořádání vnitrostranického referenda o změně názvu strany. Téměř 76% členů hlasovalo pro zachování názvu strany a fakticky tím rozhodli o kontinuitě nastolené identity strany, přímo navazující na původní státostranu.⁴⁶

Reakce členů DL KSČM na sebe nenechala dlouho čekat. Členové této iniciativy vystoupili ze strany a založili Demokratickou stranu práce (DSP).⁴⁷ Tento subjekt měl ambice stát se integrujícím prvkem demokratické levice, a proto do sebe zahrnul i jiné strany, mezi které patřila část neúspěšného ČSDF, Konvent demokratické levice a Nezávislá levice. Tyto strany do té doby patřily k naprosto marginálním subjektům a jejich sloučení a integrace pod hlavičku DSP se zdálo být logickým krokem. Přestože se DSP prohlašovala za stranu podporující demokratický socialismus a požadovala např. spolupráci s ČSSD, bylo touto stranou jednoznačně odmítnuto jako strana příliš spojená s odkazem komunismu.⁴⁸ Předseda ČSSD Miloš Zeman v té době zvolil strategii přetahování jednotlivých charismatických členů ostatních levicových stran namísto celkové integrace levice.⁴⁹ Tato strategie mu vyšla i u některých vůdčích představitelů

---

⁴² Významnými členy DL KSČM byli například Michal Kraus, nebo Vasil Mohorita.

⁴³ CABADA, Ladislav – ŠANC, David: *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň 2005, s. 167.

⁴⁴ FIALA, P. a kol.: c.d., s. 113.

⁴⁵ KOPEČEK, L.: *Éra nevinosti*, s. 107.

⁴⁶ CABADA, L. – ŠANC, D.: c.d., s. 167.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L.: c.d., s. 91

⁴⁹ ZEMAN, Miloš: *Jak jsem se mýlil v politice*. Praha 2005, s. 135.

DSP. V roce 1993 do Zemanovy ČSSD přešli mimo jiné i původní předseda DSP Petr Wurm nebo Michal Kraus.

Před volbami v roce 1992 se tak KSČM opět očistila o některé své reformní členy. Dá se říci, že eliminovány byly všechny dosavadní proreformní skupiny a jádro strany stále ovládali členové s tradicionalistickým smýšlením. Přestože měla strana stabilní voličskou podporu a členská základna již neubývala tak rychle, rozhodla se do těchto voleb vstoupit v koalici. Tuto myšlenku podpořil i fakt, že 69% příznivců KSČM před volbami uvedlo, že je vhodné, aby strana šla do voleb v koalici.⁵⁰ Pro KSČM to byl důležitý moment a měl dva efekty, pozitivní i negativní.

Pozitivum spočívalo v tom, že se KSČM ukázala jako strana otevřená spolupráci i s jinými levicovými subjekty, které se odvolávaly na demokratický socialismus. Negativní aspekt lze spatřit ve faktu, že KSČM zradila svoji identitu a zvolila ideologický pragmatismus, přestože v roce 1992 již nebyly antilevicové nálady tak silné. Navíc volební koalice s názvem Levý blok v sobě kromě KSČM zahrnovala naprosto bezvýznamné hnutí Demokratická levice ČSFD⁵¹ (DL ČSFR), které vedl předseda Lotar Indruch. Dominance KSČM v této koalici byla zřejmá již od počátku a role DL ČSFR spočívala spíše v pozici ideologicky užitečného partnera.

Výsledky voleb 1992 potvrdily neexistenci silné levicové strany, profilující se jako sociálnědemokratický subjekt. Československá sociální demokracie⁵² měla pouze 6,5% a další levicová hnutí jako Liberálně sociální unie (LSU) či Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS) neskončila o mnoho lépe. Oproti tomu koalice Levý blok se stala druhou nejúspěšnější stranou v těchto volbách se ziskem 14,1%.⁵³ Postkomunistický subjekt DSP nepostavil samostatnou kandidátku, přesto měl parlamentní zastoupení tří poslanců. Ti kandidovali na kandidátkách LSU a HSD-SMS.

To, že DSP nevstoupila do voleb jako samostatný subjekt, bylo dalším neúspěchem postkomunistické levice. Dá se předpokládat, že v této době byl ještě prostor pro její úspěšné etablování, zvláště při pohledu na roztržitost demokratické levice a poměrně malou podporu historicky obnovené sociální demokracie.

---

⁵⁰ FIALA, Petr - MAREŠ, Miroslav: *KSČM a koalice levý blok. Formování české levice a otázka transformace komunistické strany*. Politologický časopis, VI, 1999, č. 1, s. 189.

⁵¹ Toto hnutí nemělo nic společného s DL KSČM.

⁵² Jak se tehdy nazývala dnešní ČSSD

⁵³ *Volby do české Národní rady 1992*: <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u4> (14. 3. 2012)

2.5 Kladenský sjezd a potvrzení identity strany

V prosinci roku 1992 se konal druhý sjezd KSČM v Kladně. Ten měl hodně napovědět o dalším směřování strany a ujasnění její identity. Již před sjezdem se ovšem stala jedna důležitá událost, kterou byl nepovedený atentát na předsedu strany Jiřího Svobodu.⁵⁴ Ten vždy projevoval větší míru ochoty k reformám ve straně než by si mnoho jejich členů přálo. Přesto však okolnosti tohoto atentátu dodnes zůstávají nejasné a nelze je jednoznačně spojit s bojem o moc ve straně.⁵⁵

Na sjezdu byl Svoboda v nepřítomnosti znovuzvolen předsedou KSČM. Strana se po dvou letech hledání své identity již potřebovala ideologicky usměrnit a právě kladenský sjezd k tomu měl být vhodnou příležitostí. Na sjezdu byla konstatována existence čtyř názorových platforem uvnitř strany, které představovaly různé alternativy dalšího vývoje.⁵⁶

Tradicionalistická skupina obhajovala dosavadní ortodoxně komunistické směřování strany. *Sociálně-demokratická* oproti tomu požadovala transformaci strany ve volební levicovou stranu západního typu. Dalšími dvěma křídly byly potom *Samosprávný klub komunistů* a *Demokratické fórum komunistů*. Přestože se dokumenty sjezdu odvolávaly na snahu uskutečnit debatu mezi jednotlivými platformami, skutečná cesta k vzájemnému pochopení se hledala velmi těžko. Existenci jednotlivých platforem potom nepodporoval ani fakt, že se ve vnitrostranickém referendum za sympatizanta některé z platforem prohlásilo pouze 20% členů KSČM.⁵⁷ Kromě zmíněných platforem ještě vznikla skupina *Za socialismus*. Tu reprezentoval zejména bývalý elitní člen ÚV KSČ Miroslav Štěpán. Tato formace reprezentovala radikální komunismus a naprosto odmítala zřetelnou pragmatičnost tradicionalistických elit KSČM. Tento přístup dával velkou výhodu Miroslavu Grebeníčkoví, který byl sice na sjezdu zvolen pouze místopředsedou, ale faktický vliv měl větší. Lidé kolem Grebeníčka se brzy profilovali jako centristé ve straně, kolem kterých je na jedné straně radikální platforma *Za socialismus*, na druhé potom příliš umírněné skupiny požadující velkou reformu strany (Tabulka 3.)

---

⁵⁴ Jednalo se o fyzický útok před Svobodovým domem.

⁵⁵ MAREŠ, Miroslav: *Anarchistický terorismus v České republice po roce 1989*: <http://www.rexter.cz/anarchisticky-terorismus-v-ceske-republice-po-roce-1989/2004/11/01/> (14. 3. 2012)

⁵⁶ FIALA, P. a kol.: c.d., s. 121.

⁵⁷ Tamtéž.

Tabulka 3. Typy jednotlivých názorových proudů ve straně v KSČM v roce 1993

Profilace ve straně	Představa o vývoji strany	Vztah k bývalému režimu
Reformní proudy	Postkomunismus	Negativní
Tradicionalisté	Pragmatický komunismus, neokomunismus	Spíše pozitivní
<i>Za socialismus*</i>	Radikální komunismus	Pozitivní

Zdroj: *Autor*

* Platforma *Za socialismus* představovala samostatnou úzkou skupinu, reformní proudy i tradicionalisté představovaly širší okruh lidí, ve kterých působily další názorové podskupiny.

Výsledek sjezdu byl shrnut v tzv. kladenském programu, ve kterém KSČM vyjasňuje svoji identitu.⁵⁸ Zde mimo jiné stojí: „*KSČM programově navazuje na humanistické poselství zakladatelů socialismu, na pokrokové ideje minulosti a současnosti, na teoretický přínos Marxe a Engelse... Hnutí, jehož je KSČM součástí, usiluje o svobodný, všestranný, harmonický rozvoj každého lidského jedince, který by vedl k rozvoji společnosti a současně byl jím zprostředkován. Z ideálu takového univerzálního lidského společenství odvozuje také svůj název - komunistická strana.*“

Přestože byl předsedou strany zvolen Jiří Svoboda, který měl stále zájem na její transformaci, kladenský sjezd potvrdil sílu převažující tradicionalistické skupiny v KSČM a potvrdil další směřování strany. Proti tomuto postoji strany na sjezdu protestoval např. Josef Mečl,⁵⁹ který obvinil své spolustraníky z toho, že si neuvědomují porážku strany v roce 1989 a nabádal k vytvoření širokého bloku stran levého středu, což ovšem požaduje změnu názvu strany i jejího programu.⁶⁰

KSČM si tak na konci roku 1992 v Kladně alespoň dočasně ujasnila svoji identitu a perspektiva transformace se tak opět vzdálila.

⁵⁸ *Kladenský program KSČM*. Dostupné zde: <http://www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2005010155> (14. 3. 2012)

⁵⁹ Pozdější předseda SDL.

⁶⁰ NOVÁČEK, Petr: *Jízdenka na cestu do izolace*. In: *Mladá Fronta*, 15.12. 1992, <http://www.sds.cz/docs/prectete/10let/ohlas2sj.htm> (14. 3. 2012)

3. Vznik a vývoj SDL a LB

3.1 Prostějovský sjezd KSČM

Období mezi kladenským sjezdem na konci roku 1992 a prostějovským sjezdem v červnu 1993 představovalo definitivní vyjasnění ideologie a dalšího směřování KSČM. Přestože se do té doby odtrhly dvě skupiny, které se dají charakterizovat jako politické strany (ČSDF, DSP) a lze je považovat za první postkomunistické subjekty, KSČM ve volbách v roce 1990 a 1992 jasně dokázala legitimitu své existence a tyto strany naopak propadly.⁶¹ Kladenský sjezd sice potvrdil ideologii a pozici KSČM, přesto však stále ve straně zůstávalo několik názorových proudů. Již zkraje roku 1993 se ozval čelný představitel strany Josef Mečl s požadavkem větších reforem strany. Na tuto výzvu reagoval Miloslav Ransdorf argumentem, že je potřeba pokračovat v duchu komunismu jakožto filosofického směru, ke kterému váže stranu silné pouto.⁶² Situace se měla definitivně vyjasnit na 3. sjezdu KSČM v Prostějově, který byl svolán na červen 1993.

Již před sjezdem rezignoval na pozici předsedy strany Jiří Svoboda, který taktéž neviděl snahu strany o reformu, navíc na něj byl spáchán výše zmíněný atentát. Dalším důležitým mezníkem byl fakt, že již v té době Josef Mečl připravoval vznik nové strany. Lidé kolem Jaroslava Ortmana a Marie Stiborové sice požadovali změnu názvu strany, ale s větší reformní aktivitou byli zatím zdrženliví.⁶³ Diskuze na sjezdu tedy měla rozhodnout o názvu strany⁶⁴, vyjasnit pozice reformních členů a zvolit nového předsedu.

Na samotném sjezdu se potvrdila silná pozice tradicionalistů a byl klíčový ze tří důvodů: 1) Předsedou strany byl zvolen zastánce konzervativní linie Miroslav Grebeníček, 2) byla zakázána činnost všech vnitrostranických platforem a 3) byl zachován název strany.⁶⁵ V reakci na tento vývoj přímo na sjezdu skupina kolem Josefa Mečla odešla do vedlejší místnosti, kde byl prohlášen vznik nové strany, SDL.⁶⁶ Přímou na sjezdu se k SDL přihlásilo 85 delegátů KSČM. Mečl prohlásil, že nově vzniklá SDL chce být levicovou

---

⁶¹ ČSDF kandidovala pouze ve volbách v roce 1992. DSP dokonce nikdy nepostavila vlastní kandidátku.

⁶² FIALA, P. a kol.: c.d., s. 123.

⁶³ KOPEČEK, L.: *Éra nevinnosti*, s. 200.

⁶⁴ Přestože vnitrostranické referendum v roce 1991 potvrdilo název strany.

⁶⁵ HOLUBEC, Stanislav: *Ivan Sviták v letech 1990-1994*, Časopis Národního muzea, 170, 2001, č. 1-2, str. 108.

⁶⁶ Kromě Mečla se k této straně přihlásil např. i Jiří Svoboda.

stranou demokratického socialismu, která však bude usilovat o setrvání v koalici Levý blok.⁶⁷

3.2 Strana demokratické levice

Vznik nové strany přímo na sjezdu v separátní místnosti je jistě ojedinělou událostí, přesto dobře reflektuje tehdejší atmosféru v KSČM. Reformní členové strany čekali téměř čtyři roky na posun ideologie ve straně směrem k demokratickému socialismu. Odmítnutí této perspektivy a vítězství tradicionalistů vyvolalo podnět k rychlému řešení, kterým bylo založení SDL. Přesto však situace byla ještě komplikovanější. SDL totiž právně vznikla až přeregistrováním strany DL ČSFR na ministerstvu vnitra, která byla ve volební koalici Levý blok s KSČM.⁶⁸ Toto logicky vyústilo v postupný rozklad této koalice, která se stávala hlavně pro KSČM zbytečnou.

SDL od počátku své existence aspirovala na upevnění pozice důležitého postkomunistického subjektu. Přestože většina delegátů na prostějovském sjezdu zůstala věrná KSČM, necelá třetina z nich přešla k SDL. Důležitým momentem bylo i sloučení s DSP v říjnu 1993, která se jako strana nikdy dostatečně nedokázala prosadit a ve volbách 1992 dokonce nepostavila vlastní kandidátku. Ani toto sloučení ovšem neznamenal rapidní nárůst členů SDL, která při ustavujícím sjezdu uváděla, že představuje sílu 10 000 členů.⁶⁹ Poměrně malý počet členů⁷⁰ však pro stranu znamenal pouze jeden z problémů. Pavel Pšeja identifikuje tři faktory, které byly pro stranu typické v jejím prvním období, tedy od jejího vzniku do komunálních voleb 1994: 1) *nepropracovaná struktura strany a nedostatečné rozvíjení členské základny*. Tento fakt byl důležitý hlavně z toho důvodu, že původní strana⁷¹ byla jakýmsi ideovým projektem jejího předsedy Lothara Indrucha a naprosto rezignovala na vytváření struktur a nabírání svých členů. Fakticky tedy bylo obtížné pro SDL v první fázi své existence na čemkoliv stavět. 2) *Spory členů SDL se členy KSČM, které straně ubíraly energii na řešení vlastních problémů*. 3) *SDL měla slabé*

---

⁶⁷ *Za demokratickou levicovou stranu: Programové prohlášení Strany demokratické levice, 26.6. Prostějov.*

Dostupné zde: http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/za_dls.htm (14. 3. 2012)

⁶⁸ Po prostějovském sjezdu většina členů DL ČSFD přestoupila právě do SDL.

HOLUBEC, S.: c.d., s. 109.

⁶⁹ KOPEČEK, L.: *Éra nevinnosti*, s. 201.

⁷⁰ Minimálně při porovnání s KSČM.

⁷¹ Myšleno DL ČSFR

parlamentní zastoupení.⁷² Strana měla v tomto období velmi slabou pozici, což ilustrují mimo jiné i výzkumy veřejného mínění, ve kterých leckdy vůbec nefigurovala.⁷³

SDL nutně potřebovala impuls ke zvýraznění své pozice a mezi lety 1994-1995 usilovala o vytvoření určité platformy, která sjednotí českou levici. Nejprve jednala s Křesťanskosociální unií (KSU), které v té době předsedal Josef Bartončík, o sloučení levice, přičemž se integračním subjektem měla stát právě SDL.⁷⁴ Tyto snahy však zůstaly nevyslyšeny a později se Josef Mečl obrátil na všechny podstatnější levicové subjekty s požadavkem utvoření Socialistické koalice.⁷⁵ Tento pokus, uskutečněný v roce 1995, opět zaznamenal neúspěch. ČSSD v té době byla nejpodporovanější stranou české levice⁷⁶ a KSČM své štěpení přežila bez větší ztráty podpory. Bez těchto dvou stran potom nemělo cenu tuto koalici zakládat.

Do voleb v roce 1996 šla SDL jako samostatný subjekt a přestože měla ambice vklínit se mezi ČSSD a KSČM jako významná levicová síla nabízející reálnou alternativu demokratického socialismu, v těchto volbách zaznamenala výrazný neúspěch se ziskem pouhých 0,1% hlasů.⁷⁷ Tyto volby znamenaly faktický konec působení strany jakožto samostatného subjektu.

---

⁷² PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno 2005, s. 107.

⁷³ *Volební preference IVVM*, listopad 1994.

⁷⁴ PŠEJA, P.: c.d., s. 107.

⁷⁵ *Dopis Josefa Mečla zasláný předsedům českých levicových stran*. Dostupné zde: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SDL/page05.htm> (14. 3. 2012)

⁷⁶ *Volební preference IVVM*, září 1995.

⁷⁷ *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 1996*: <http://volby.cz/pls/ps1996/u4> (14. 3. 2012)

3.3 Levý blok

Druhým významným postkomunistickým subjektem, který vznikl po prostějovském sjezdu, se stal LB. Přestože vznik této strany nebyl iniciován za tak dramatických okolností jako u předchozí SDL, lze i u LB za příčinu založení považovat právě prostějovský sjezd a vyjasnění identity KSČM. Ne náhodou se strana pojmenovala stejně jako koalice, v níž od roku 1992 působila KSČM s DL ČSFR. Tento chytrý marketingový tah měl přetáhnout voliče této koalice z roku 1992 a přinést hlasy LB, tedy samostatné politické straně.

KSČM z počátku obviňovala LB z ukradení značky.⁷⁸ V té době ještě fungovala koalice Levý Blok a pro mnohé voliče tak mohlo být problematické rozlišit, koho vlastně v příštích volbách mají volit. První sjezd strany se konal v prosinci 1993, přestože strana fakticky fungovala od srpna. Předsedou byla zvolena univerzitní profesorka Marie Stiborová⁷⁹, místopředsedou se potom stal Jaroslav Ortman. Přestože strana, podobně jako SDL, aspirovala na zabránění důležitého levicového prostoru mezi ČSSD a KSČM, již zpočátku měla vážný problém s vytvořením svých struktur. Při ustavujícím sjezdu strana uváděla počet svých členů kolem 2000.⁸⁰ Jaroslav Ortman k tomu později přiznal, že zakladatelé LB vycítili šanci a založili stranu volebního typu. Dle něj obyčejný Čech sice půjde k volbám, ale nebude mít chuť vstupovat do strany.⁸¹

Stejně jako u případu SDL, zpočátku strana těžko hledala způsob, jak se projevat i jinak, než na parlamentní úrovni. V komunálních volbách 1994 kvůli nedostatečné struktuře nebyla schopna postavit vlastní kandidátky, takže její členové museli kandidovat pouze v koalicích s ostatními levicovými stranami včetně KSČM. LB tedy hlavní pozornost soustředil na parlamentní úroveň, kde se pro volby v roce 1996 snažil uhájit značku koalice a zopakovat volební úspěch z roku 1992.

Volební preference ovšem straně s postupem času dávaly menší šance.⁸² Zatímco v listopadu 1993 by volilo stranu LB 4,1% voličů a KSČM 4,3%, v lednu 1995 už v předvolebních průzkumech KSČM měla 7,7% a LB pouze 1,8%. Přestože v květnu 1996 strana v průzkumech dosahovala poměrně slušného výsledku 3,1%, v parlamentních volbách nakonec podobně jako SDL propadla, když získala pouze 1,4% hlasů.

---

⁷⁸ FIALA, P. a kol.: c.d., s. 127.

⁷⁹ Někdejší kandidátka na prezidentku republiky.

⁸⁰ KOPEČEK, L.: *Éra nevinnosti*, s. 201.

⁸¹ MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus*. Praha 2009, s. 92.

⁸² *Kontinuální měsíční průzkumy IVVM, 1993-1996*.

Tato skutečnost poukázala na neúspěch dalšího postkomunistického subjektu, který se odštěpil z KSČM.⁸³ Zároveň to byl signál pro LB, že úspěch koalice Levý blok byl zapříčiněn účastí KSČM, která k sobě pro parlamentní volby v roce 1996 dokázala přetáhnout voliče koalice. Zdeněk Mlynář, který se v roce 1995 stal čestným předsedou LB, na tuto situaci upozorňoval již před volbami. Strana dle něj jasně musela dát najevo svoji identitu a zřetelný distanc od KSČM a doufat, že si voliči vyberou cestu demokratického socialismu, na úkor nereformovaného komunismu.⁸⁴ Volby však potvrdily silnou pozici KSČM a odsoudily obě postkomunistické strany k neúspěchu.

3.4 LB a SDL jako parlamentní strany

Významnou relevanci dávalo oběma stranám jejich parlamentní zastoupení, které tyto subjekty měly od roku 1993. Přestože SDL ani LB nebyly do Národní rady v roce 1992 zvoleny jako samostatně kandidující strany, v druhé polovině volebního období už tak vystupovaly. Nejednotnost a nestabilitu politických stran v tomto období může ilustrovat mimo jiné i fakt, že v roce 1992-1996 vzniklo v Poslanecké sněmovně celkem 16 poslaneckých klubů, přestože jich původně bylo pouze devět.⁸⁵ U námi sledovaných stran se však tento jev týkal pouze LB, nikoliv SDL.

Za koalici Levý blok bylo v roce 1992 zvoleno celkem 35 poslanců. Po vzniku LB se k této straně připojilo hned 23 původních poslanců koalice. Strana tak mohla založit samostatný poslanecký klub a podle tehdejších pravidel financování jednotlivých poslanců odčerpala velké množství finančních prostředků, což se samozřejmě nelíbilo KSČM, které v důsledku zbylo pouze 10 poslanců. Tato strana tak doplatila na své štěpení v létě 1993 především tím, že jí zbyla necelá třetina z původního parlamentního zastoupení. Tehdejší zmatky mezi přesuny v poslaneckých klubech znázorňuje například případ poslance Zdeňka Vlčka, který z původního poslaneckého klubu strany Sdružení pro republiku –

---

⁸³ KSČM dosáhla v těchto volbách 10,3% hlasů.

⁸⁴ *Levý blok není KSČM*. Dostupné zde: http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/dos_mly.htm (14. 3. 2012)

⁸⁵ Do Národní rady bylo zvoleno osm stran, ovšem ODS a KDS, které působily v koalici, měly vlastní poslanecké kluby.

KOPECKÝ, Petr: *Politické strany v českém parlamentu (1992-1996): Organizace, chování a vliv*. Sociologický časopis, 32, 1996, č. 4, s. 440.

Republikánská strana Československa (SPR-RSČ) přešel přes klub HSD-SMS až do poslaneckého klubu strany LB.⁸⁶

Zastoupení v parlamentu bylo dobrým předpokladem pro vývoj SDL a LB, které na půdě Poslanecké sněmovny měly možnost obhájit svoji existenci. Nejhůře na tom byla SDL. V dobách své největší slávy měla pouze dva poslance a jak je zmíněno výše, velice špatně propracovanou strukturu na všech úrovních. LB na tom byl se strukturou podobně, ovšem disponoval většinou poslanců původní koalice, takže měl za pomoci této výhody konkurovat jak KSČM, tak i ČSSD. LB byl typickou stranou kádrů. Nastala totiž klasická situace, kdy strana vznikne zevnitř díky odštěpení z jiné strany.⁸⁷

Parlamentní zastoupení obou postkomunistických stran mělo být dobrou výchozí pozicí pro jejich etablování, a přestože SDL i LB prakticky rezignovaly na vytváření struktur na nižších úrovních, představovala parlamentní půda (zvláště u LB) významnou výhodu, která ovšem v kontextu výsledků voleb 1996 nebyla řádně využita.

3.5 Neúspěch LB a SDL: Příčiny nezdaru postkomunistické levice

3.5.1 Motivů založení LB a SDL

Volby 1996 a neúspěch obou postkomunistických stran předznamenal jejich zánik, respektive nucené sloučení do Strany demokratického socialismu (SDS) v roce 1997.⁸⁸ V těchto volbách se do Poslanecké sněmovny dostalo celkem šest stran, z nichž dvě se profilovaly jako levicové (KSČM, ČSSD). LB i SDL měly ambice stát se jakýmsi středovým subjektem mezi těmito stranami, který se sice bude hlásit k demokratickému socialismu, přesto však bude mít jedinečnou spojitost s KSČM, ať už personální nebo historickou.

Vysvětlení motivů založení obou postkomunistických subjektů je složité. Vlivný člen KSČM Alexandr Černý k tomu dodává, že za založením těchto stran stály nenaplněné osobní ambice jejich vedoucích představitelů (Mečl, Ortman) a že tyto strany byly pouze

---

⁸⁶ HANÁČEK, Vladimír: *Poslanecké kluby a proliferace stranických aktérů v PS PČR 1992- 1996*: <http://www.e-polis.cz/pravo/575-poslanecke-kluby-a-proliferace-stranicky-ch-akteru-v-ps-pcr-1992-1996.html> (14. 3. 2012)

⁸⁷ KOPECKÝ, P.: c.d., s. 449.

⁸⁸ Tato strana však brzy upadla do bezvýznamnosti a většinou ani nestaví vlastní kandidátky. Její členové jsou v některých volbách na kandidátkách KSČM.

východiskem z nouze.⁸⁹ Černý zároveň tvrdí, že celý problém byl s názvem strany, nikoliv s její ideologií. Programově na tom dle něj byly postkomunistické subjekty stejně, ale zvolily název, který je distancoval od komunistické ideologie. Důležité jsou v tomto bodě dvě vnitrostranická referenda o názvu strany, které jej potvrdily.

Druhý pohled nabízí bývalý člen LB a pozdější předseda SDS Jiří Hudeček. Dle jeho názoru sice vnitrostranická referenda rozhodovala o názvu strany, ale mnoho členů k nim přistupovalo rozdílně.⁹⁰ Zatímco první mělo opravdu rozhodnout pouze o zachování názvu strany, druhé už fakticky znamenalo rozhodování o politice strany.⁹¹ Hudeček dále dodává, že vytvoření postkomunistických subjektů bylo logickým důsledkem vývoje ve straně, který byl završen prostějovským sjezdem. Po tomto sjezdu nastala jakási „bolševizace KSČM“ a odchod reformních členů do nových postkomunistických stran, případně do ČSSD, se tak stal nuceným východiskem.⁹² Interpretace Černého a Hudečka se tedy liší. Zatímco Černý připisuje vznik nových stran nenaplněným ambicím jejich zakladatelů⁹³, Hudeček za důležitý považuje vývoj v KSČM, která nejevila snahy změnit svou tvář, což potvrdilo i druhé vnitrostranické referendum.

3.5.2 Faktory neúspěchu postkomunistických stran

Za důležitý faktor neúspěchu lze jistě považovat neschopnost spolupráce obou stran. Přestože vznikly téměř ve stejnou chvíli, až do volební porážky nebyly schopny spolupracovat. Toto štěpení postkomunistické levice a osobní spory mezi čelními představiteli stran mohou být jedním z vysvětlení jejich nezdaru ve volbách. Přitom spojení obou stran se v určitém momentě jeví jako pragmatické řešení. LB měl 23 poslanců a tudíž poměrně silné parlamentní zastoupení, SDL zase již vytvořené stranické struktury⁹⁴, přestože ty nebyly nikterak silné, jak je zmíněno výše.

Postkomunistickým stranám také nenahrávala silná pozice KSČM. Komunistický proud měl velkou podporu již v meziválečném Československu.⁹⁵ Těsně před válkou byla

---

⁸⁹ Interview s Alexandrem Černým 28.3. 2012.

⁹⁰ Sám Hudeček přiznává, že v obou hlasoval rozdílně. V prvním byl pro zachování názvu strany, v druhém proti.

⁹¹ Interview s Jiřím Hudečkem, 3.4.2012

⁹² Tamtéž.

⁹³ Přestože i Hudeček přiznává určitý mocenský boj mezi Mečlem a Ortmanem mezi lety 1992-1996.

⁹⁴ Díky přeregistrování z původní DL ČSFR.

⁹⁵ BALÍK, Stanislav a kol.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2011, s. 44-72.

KSČ plně etablovanou stranou a byl to právě šest let trvající vojenský konflikt, který jejich pozici ještě posílil. Po válce se stala hlavní antifašistickou silou a ve volbách 1946 získala v českých zemích dvě pětiny hlasů.⁹⁶ Strana se tak dostala v důležitém poválečném období k moci vlastními silami, zatímco v sousedním Polsku či Maďarsku⁹⁷ musel být režim uměle dosazen Stalinem.⁹⁸ Po roce 1968 sice ze strany odešlo mnoho proreformních členů⁹⁹, přesto však její pozice zůstala i nadále silná, což se ukázalo v prvních svobodných volbách v roce 1990. Síla komunistického hnutí, potažmo samotné KSČM, tak nedávala moc prostoru pro postkomunistické subjekty. Navíc rozlišení ideologie strany mohlo být minimálně u LB problematické. Strana přijala stejný název jako původní koalice, které vévodila KSČM a voliči si tedy mezi LB a KSČM oprávněně mohli dávat rovnítko. Analýza příčin silné podpory komunistické strany není záměrem této práce, přesto je nutné ji zdůraznit při výčtu faktorů neúspěchu postkomunistických stran.

Jako další možné vysvětlení nezdaru LB a SDL se nabízí jejich pozdní vznik. Tyto strany vznikly až v polovině roku 1993, tedy necelé čtyři roky po revoluci. Takto pozdní vznik se dá ospravedlnit možným čekáním na reformu samotné KSČM, která ovšem několik let nepřicházela. V roce 1993 ovšem začala dominantní místo na levici zaujímat Zemanova ČSSD a tam, kde se v okolních zemích etablovala sociálnědemokratická původní státostrana, zaujala místo historicky obnovená sociální demokracie. V silných antilevicových náladách počátku 90. let¹⁰⁰ zde nebyl prostor pro větší úspěch několika demokratických levicových stran. Jakýkoliv postkomunistický subjekt založený v roce 1993 tedy měl mizivou šanci na úspěch, což se později ukázalo ve volbách.

Shrnuto, SDL a LB doplatily na tři klíčové faktory, kterým byla jejich nejednotnost, pozdní vznik a tradiční síla komunistického hnutí. Přestože zde jistě hrály roli i jiné proměnné, považují výše zmíněné důvody za dostatečné k vysvětlení nezdaru postkomunistické levice.

---

⁹⁶ HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Politické strany*. Praha 2010, str. 69.

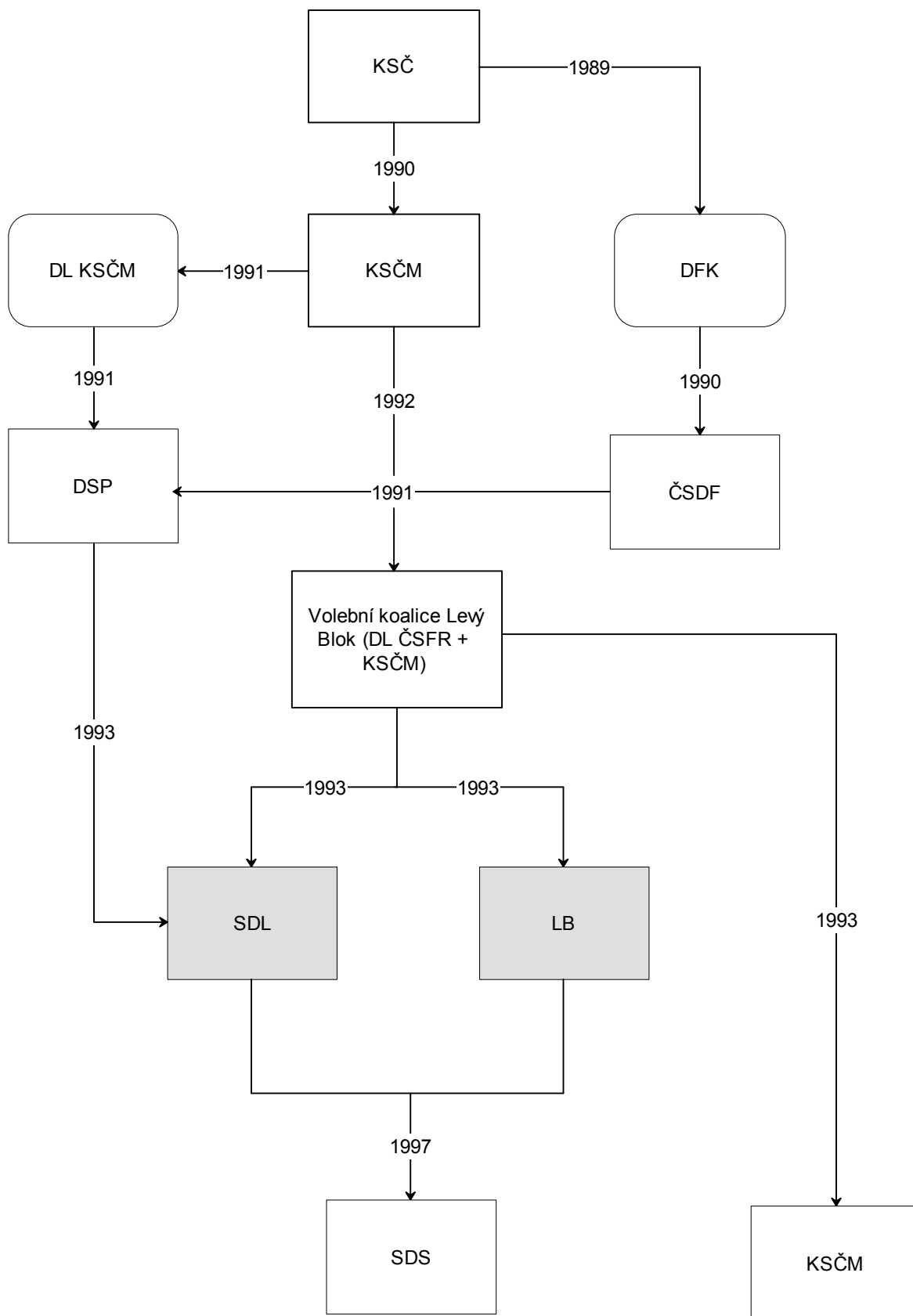
⁹⁷ V těchto zemích nebyla v meziválečném období pozice komunistických stran zdaleka tak silná, jako v Československu.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Což také po roce 1989 ztížilo perspektivy její transformace.

¹⁰⁰ BASTL, Martin: *Radikální levice v České republice*. Brno 2001, str. 7.

Graf 1. Vznik a vývoj postkomunistických stran a platforem v letech 1989-1997

Zdroj: *Autor.*

4. Komparace programů KSČM, SDL a LB pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 1996

Postkomunistické strany založené v roce 1993 vznikly z důvodu nespokojenosti s vývojem KSČM. SDL i LB se prohlašovaly za strany demokratického socialismu, zatímco KSČM po vítězství tradicionalistů ve straně víceméně potvrdila směřování v duchu klasického komunismu.¹⁰¹ Dobrým ukazatelem toho, do jaké míry se SDL a LB odklonily od politiky a programu KSČM, jsou volební programy k volbám do Poslanecké sněmovny v roce 1996. Na tomto místě je nutné správně zvolit určité body srovnání, které budou mít dobrou vypovídající hodnotu o pozici a faktické ideologii jednotlivých stran. Těmito body jsou:

- 1) *vztah k bývalému režimu*
- 2) *vztah k tržní ekonomice*
- 3) *zahraniční politika*
- 4) *lidská práva*

Jistým úskalím porovnávání programů těchto stran může být fakt, že minimálně v případě SDL a LB se spíše než o ucelené a promyšlené programy jedná o prohlášení, která jsou mnohdy velmi vágní a neúplná.

4.1 Vztah k bývalému režimu

Vztah k bývalému režimu je klíčovým bodem pro definování současné pozice strany. Uvnitř KSČM do roku 1993 probíhal mocenský boj, na jehož konci potvrdili dominantní pozici tradicionalisté, kteří se pevně identifikovali s názvem strany, její historií i symboly.¹⁰² V tomto kontextu je tedy zajímavá věta Miroslava Grebeníčka z období těsně po prostějovském sjezdu: „Považuji za správné, že jsme přijali dokument ke komunální politice, že jsme novelizovali stanovy. Zcela jednoznačně a nepochybně prokázali, že se

---

¹⁰¹ HANDL, Vladimír: *Transformace komunistické strany: Od "strategie levicového ústupu" k evropeizaci*. In: GJURIČOVÁ, Adéla – KOPEČEK, Michal: *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989*. Praha 2008, str. 100.

¹⁰² HANDL, Vladimír: *The development and the prospects of the Czech left : the role of the Communist Party*. Praha 2003, s. 5.

*distancujeme od praktik předlistopadové státostrany.*¹⁰³ Všechny aspekty zmíněné o několik řádků výše tento distanc příliš nenaznačují. U KSČM se tak objevuje značný rozdíl v prohlášeních a faktických činech.

Samotná strana je ve svém volebním programu¹⁰⁴ k otázce vztahu k minulosti velmi opatrná. Nikde explicitně nezmiňuje touhu k návratu k minulému režimu, přesto však lze v programu nalézt jasnou kritiku současného stavu. Strana například kritizuje výprodej národního majetku a pokles průmyslové výroby oproti roku 1989 nebo rozdělení Československa. V programu KSČM je sice zmíněna věta „*Nechceme se vracet do minulosti a opakovat staré chyby*“, ovšem hned na to strana nabízí zkušenosti, které nabyly v dobách svého vládnutí.

SDL se ve svém volebním programu¹⁰⁵ také jasněji k minulému režimu nevynechává, přestože se hned v jeho úvodu definuje jako strana socialistické orientace požadující širokou spolupráci levice. Namísto odmítnutí starého režimu strana kritizuje téměř všechny aspekty transformace ve společnosti po roce 1989, což může mít samo o sobě také důležitou vypovídací hodnotu. Téměř úplná absence tématu minulého režimu může mít dva důvody: 1) toto téma není pro stranu důležité, 2) strana je ve svém programu nezmínila schválně z ideologických důvodů. Pokud přistoupíme na druhý důvod, lze předpokládat, že strana nemá příliš negativní postoj k minulému režimu. Přesto však předseda Josef Mechl uvádí, že se SDL „*rozešla se s dnešní politikou KSČM, která je deklarována na III. sjezdu.*“ a že již kladenský sjezd KSČM „*opustil identitu založenou na demokratickém socialismu, opustil jakékoliv uvažování o vstupu do Socialistické internacionály.*“¹⁰⁶

LB místo klasického programu představil prohlášení *Proč volit Levý blok*¹⁰⁷ a *10 bodů Levého bloku*.¹⁰⁸ V těchto dvou dokumentech doplňujících volební program strana přiznává, že se po roce 1989 mnohé zlepšilo, přestože jsou jisté výjimky. Strana se veřejně hlásí k požadavkům zrušení státní ideologie a zaručení politických svobod, které v roce

---

¹⁰³ SKÁLA, Zdeněk: *Svobodní lidé se rozhodli*. In: Haló noviny, 28. 6. 1993, http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/ska_greb.htm (14. 3. 2012)

¹⁰⁴ *Socialismus – šance pro budoucnost*. Volební program Komunistické strany Čech a Moravy pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 1996. Dostupné zde: <http://www.kscm.cz/politika-kscm/volebni-program> (14. 3. 2012)

¹⁰⁵ *Politický program SDL*. Dostupné zde: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SDL/page04.htm> (14. 3. 2012)

¹⁰⁶ WINKLER, Petr: *Není to cizí řešení*. In: Haló noviny, 28. 6. 1993, http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/win_mechl.htm (14. 3. 2012)

¹⁰⁷ *Proč volit Levý blok*. Dostupné zde: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/LEVYBLOK/page1.htm> (14. 3. 2012)

¹⁰⁸ *10 bodů Levého bloku*. Dostupné zde: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/LEVYBLOK/page2.htm> (14. 3. 2012)

1989 žádala většina společnosti. Zdeněk Mlynář se k minulosti vyjádřil takto: „*Jsem jedním z představitelů demokratické linie v bývalé KSČ, jejíž další činnost znemožnily tanky v srpnu v roce 1968. Myslím, že moje kontinuita v tomto směru pokračovala přes aktivní odpor k normalizačnímu režimu, účast v Chartě 77, exilem až k dnešním dnům. A to vždy na levicových pozicích. Proto považuji za zcela logické, že jsem se stal členem právě LB.*“¹⁰⁹ Mlynář dále vysvětluje motiv založení LB právě po prostějovském sjezdu: „*KSČM tehdy programově oddělila od podstatného jména „socialismus” přídavné jméno „demokratický” a zachovala si nejen svůj název, ale bohužel i představu, že listopad 1989 byl nežádoucí pohromou. ... „Listopad 1989 přestávali chápat jako důkaz, že obrovská většina občanů prostě předchozí poměry odmítla a že se k nim vracet rozhodně nechce*“¹¹⁰ Přestože tedy LB kritizuje některé současné poměry, v tomto bodě je ze všech tří stran nejotevřenější a nejjasněji vyprofilovaná a z volebního programu či prohlášení elit strany lze vyčíst záporný vztah k minulosti.

4.2 Vztah k tržní ekonomice

Ekonomická témata jsou téměř v každých volbách dominantní a tomu odpovídá i struktura volebních programů. V první polovině 90. let probíhala transformace ekonomiky, privatizace státního majetku a rozsáhlé restituce. Tyto skutečnosti vyvolaly širokou celospolečenskou diskuzi, kterou reflektovaly i programy jednotlivých stran.

Není překvapením, že se KSČM k průběhu ekonomické transformace staví jednoznačně negativně. Již po prostějovském sjezdu v usnesení strany zaznělo: „*Ohlašované dosažení dna v poklesu ekonomiky a její následný růst se nedostavily. Transformace ekonomiky „šokovou terapií“ selhává a vše směřuje k tomu, aby byla česká ekonomika dále oslabována.*“¹¹¹ Přestože strana dle vlastních slov nechce plošně znárodňovat, požaduje revizi privatizace a všech transformačních procesů. Z dalších důležitých bodů lze vyjmenovat např. ponechání klíčových podniků v českých (státních) rukou, promyšlenou regulaci trhu či prosazování forem společného vlastnictví. V programu se objevuje i věta „*Odmítáme vykořisťování člověka člověkem.*“

---

¹⁰⁹ *Levý blok není KSČM:* http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/dos_mly.htm (14. 3. 2012)

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ *Usnesení III. Sjezdu KSČM:* http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/usn_3sj.htm (14. 3. 2012)

SDL také kritizuje dosavadní způsob ekonomické transformace, přesto ji však chápe jako nutný krok vycházející ze změny režimu. Strana požaduje větší podporu státu v některých hospodářských odvětvích a kritizuje přenášení ekonomických povinností na občany. Hlásí se k sociálně orientovanému tržnímu hospodářství a ve svém programu mimo jiné uvádí i podporu živnostníkům, malým a středním podnikatelům. Zároveň však odmítá přílišný ekonomický liberalismus. Dle strany se stát pouze vymlouvá, že nemá peníze.

Podobný ekonomický program jako SDL má i LB. Strana uvádí, že hodlá podporovat jak soukromé, tak i státní podniky. Sice podporuje trh a soukromé vlastnictví, ovšem s podmínkou důsledné demokratické kontroly: *„Každé velké vlastnictví - soukromé i státní - je současně velkou mocí nad lidmi, a proto v každé demokracii musí být podrobena veřejné kontrole.“* K dosavadnímu způsobu transformace je strana rovněž skeptická. Poměrně velký apel klade LB na ekonomickou prosperitu založenou mimo jiné i na kvalitě životního prostředí.

Porovnání stran v ekonomické oblasti je obtížné. Všechny strany dávají těžiště ekonomické politiky na stát, což ovšem není u socialistických subjektů žádným překvapením. Nejradiálnější je v tomhle ohledu KSČM. SDL i LB přiznávají nezbytnost tržního hospodářství, avšak obě mu dávají shodně přívlastek sociálně orientované. Kritika ekonomické transformace po roce 1989 je čitelná u všech tří stran.

4.3 Zahraniční politika

Po roce 1989 panoval všeobecný předpoklad, že by se Česká republika měla zapojit do některých mezinárodních struktur. V úvahu připadaly především Evropská unie (EU) a Severoatlantická aliance (NATO). Proto se hlavní pozornost v programech politických stran v oblasti zahraniční politiky soustředí právě na tyto dvě organizace.

KSČM klade důležitost zachování národní suverenity a kritizuje přílišné sbližování např. s Německem či USA na úkor sousedních zemí. Je zde také zmíněno odmítnutí požadavků Sudetoněmeckého landsmansaftu a obava z pokusů o revizi Benešových dekretů. KSČM nejen nepodporuje vstup do NATO, ale zároveň dává požadavek na jeho rozpuštění a nahrazení jiným celoevropským bezpečnostním systémem. V otázce EU je strana pragmatická a stejně jako u NATO požaduje referendum. Miroslav Grebeníček po

volbách dodal: „*Tvrdíme, že NATO je pakt, jehož rozhodující členové často porušují mezinárodní závazky a blokují cestu k mírové Evropě a celoevropskému systému kolektivní bezpečnosti.*“¹¹² Přestože KSČM akceptuje evropskou integraci, podmiňuje ji zachováním národní suverenity a odmítnutím plnění zájmů nadnárodního kapitálu a velmocí.

Kritika vztahu České republiky k Německu a zanedbávání našich sousedů se objevuje i v programu SDL. Strana dále kritizuje neuvážené přípravy na vstup do EU a pochybuje o dostatečné připravenosti země na začlenění do této struktury. Přesto však se ohledně EU strana vyjadřuje následovně: „*SDL podporuje vstup České republiky do Evropské unie a požaduje, aby se na něj Česká republika soustavně a pečlivě připravovala.*“¹¹³ V otázce NATO je SDL zdrženlivá, sice tuto organizaci přímo neodmítá, ale kritizuje úvahy do jejího začlenění jako jedinou správnou variantu. Česká republika by se dle strany měla zaměřit na větší aktivitu v Radě Evropy, již byla v té době členem. Zároveň je důležité sjednotit zahraniční politiku napříč stranami a o vstupu do nadnárodních struktur vypisovat referenda.

Zahraniční politika LB je podobná dvěma předchozím stranám. Strana sice požaduje začlenění do evropských struktur, ale opět požaduje zachování národní suverenity a vypsání referend o vstupu do NATO i EU. Dále strana uvádí, že je proti zvyšování významu vojenské síly a politice mocenských bloků.

Zahraniční politika je u všech stran velmi podobná. Všechny požadují za základ neporušení suverenity státu, a přestože neodmítají evropskou integraci, přistupují k ní opatrně a v otázkách EU i NATO shodně požadují referendum.

4.4 Lidská práva

V letech 1948-1989 byla v Československu lidská práva systematicky porušována. Srovnání tohoto aspektu v programech jednotlivých stran je zajímavé hlavně z toho důvodu, že KSČM je přímým následovníkem bývalé státostrany, která se na bezpráví přímo podílela. Samotná KSČM je v tomto programovém bodě velmi opatrná, podobně jako u přístupu k minulosti. Přestože požaduje zrušení zákonů potlačujících lidská

---

¹¹² Záznam ze schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (24. 7. 1996). Dostupné zde: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/003schuz/s003004.htm#r10> (14. 3. 2012)

¹¹³ *SDL před parlamentními volbami*: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SDL/page02.htm> (14. 3. 2012)

a občanská práva¹¹⁴, dále se k tématu vyjadřuje pouze obecnými frázemi o nutnosti demokracie. Dá se předpokládat, že toto téma pro stranu není příjemné, a proto je v programu zmiňuje minimálně.

SDL považuje za nutné chránit lidská práva hlavně na půdě Rady Evropy. Dále strana považuje za pozitivní krok to, že se Česká republika po změně režimu přihlásila k Listině základních práv a svobod a požaduje jejich důsledné naplňování: „*Jako počátek nápravy je podle SDL nutno... obnovit úctu k právu a zajistit přísné dodržování ústavy i mezinárodních smluv o lidských právech.*“ Nejstručnější je ve svém programu LB. Téma lidských práv je zde vyjádřeno pouze mezi řádky a strana na samostatnou kapitolu či pouhou větu úplně rezignovala.

Komparace programů KSČM, SDL a LB slouží jako analytický nástroj pro určení autentičnosti nově vzniklých stran, které se prohlašovaly za strany demokratického socialismu, kdežto KSČM zůstala u své původní ideologie. Přes různé menší odchylky v jednotlivých programech nelze říct, že by se SDL a LB programově příliš vzdálily od KSČM. Situaci komplikuje také fakt, že v případě těchto dvou subjektů nebyly volební programy příliš propracované a konkrétní. Jednotlivé body se vzájemně prolínaly a doplňovaly, texty navíc měly spíše než formu strukturovaného programu jakousi podobu proklamací a prohlášení.

Rozlišení komunistického a postkomunistického subjektu tak dle volebního programu není příliš zřetelné. Přestože KSČM používá o něco radikálnější rétoriku, v hlavních programových bodech se strany téměř shodují (velká kritika ekonomické transformace, zahraniční politika a vypsání referend, opatrný vztah k totalitní minulosti). Toto zjištění může mít dva důvody: 1) postkomunistické subjekty zvolily volební pragmatismus a vytvořily strany s jiným názvem¹¹⁵, přestože na tom byly programově s KSČM téměř stejně, 2) KSČM ve svém programu nebyla příliš radikální a zvolila opatrnou rétoriku a program blízký se stranám sociálnědemokratického typu. Dle mého se oba body prolínají. Elity nově vzniklých postkomunistických stran byly většinou bývalí komunisté a tomu odpovídal i program stran, který z velké části kopíroval myšlenky KSČM. Na druhou stranu ani samotná KSČM nemohla být v polovině 90. let příliš radikální a vyvolávat pomocí svého programu jistou nostalgii po minulém režimu. Průsečík

---

¹¹⁴ Nikde není upřesněno, o jaké zákony se jedná.

¹¹⁵ Bez přívlastku *komunistická*.

všech tří programů lze tedy hledat někde mezi ideologickým pragmatismem na jedné straně a strategií levicového ústupu na straně druhé.¹¹⁶

---

¹¹⁶ HANDL, Vladimír: *“Hard Left“ and “Soft Left“ Antagonism?*. Varšava 2003, s. 3.

Závěr

Specifický vznik a vývoj postkomunistických stran v České republice představuje poměrně ojedinělý fenomén prostoru postkomunistické střední Evropy. Původní státostrana se zde netransformovala v sociálnědemokratický subjekt a dokonce si ponechala v názvu slovo *komunistická*. Z logiky tohoto usuzování lze tuto stranu charakterizovat jako stranu *nástupnickou*, nikoliv však *postkomunistickou*. Přestože v Československu mělo komunistické myšlení velkou podporu již z meziválečné doby a spoustu reformních členů muselo stranu opustit po událostech roku 1968, zůstala ve straně skupina reformátorů požadujících hned od počátku demokratické tranzice změnu struktur a ideologie strany. Jinými slovy – již od začátku listopadových událostí roku 1989 zde byl proud reformátorů ve straně požadujících její reformu a přetvoření strany na subjekt *postkomunistický*.

Odlišná představa o dalším vývoji ve straně se projevovala i ve štěpné linii centrum vs. periferie. Slovenská část KSČ se poměrně brzy osamostatnila a po federalizaci strany ihned změnila svoji identitu směrem k straně sociálnědemokratického typu. V české části tak zůstala nereformovaná KSČM, ve které si dokázali udržet dominantní pozici konzervativci příliš nenaklonění změnám ve straně. Přestože byl předsedou strany zvolen populární režisér Jiří Svoboda, který byl otevřený změnám a diskuzím o reformě strany, jeho faktický vliv stál na podpoře tradicionalistů.

KSČM úvodní měsíce demokratického přechodu přežila téměř nereformovaná, ovšem záhy začaly uvnitř strany vznikat některé platformy požadující reformu strany. První z nich bylo DFK, které se ve své době stalo užitečným fórem pro vyjednávání s ostatními levicovými stranami a zrcadlilo snahu strany o vnitrostranickou diskuzi. Tato platforma se brzy přetvořila do ČSDF, což byl politický subjekt kandidujících ve volbách v roce 1990, ve kterých ovšem propadl. KSČM naopak v těchto volbách obhájila legitimitu své existence a dokázala, že má za sebou stále nemalou skupinu voličů a příznivců. Přes všechny odchody členů to navíc byla stále nejmasovější strana v zemi.

Další platformou požadující změny ve straně byla DL KSČM. Na základě jejího vytvoření se v roce 1991 v KSČM konalo vnitrostranické referendum o změně názvu strany, které ovšem název potvrdilo a obhájilo tak současnou politiku a pozici strany. Referendum bylo zásadní pro členy platformy DL KSČM, kteří založili vlastní politickou stranu DSP. Ta se tak stala prvním důležitějším postkomunistickým subjektem v českém

stranickém spektru. Přestože strana nepostavila ve volbách v roce 1992 vlastní kandidátku, získala tři poslance na kandidátkách jiných stran.

Zatímco vytvoření DSP znamenalo první vážnější pokus původních reformátorů KSČM k vytvoření stabilní politické strany, uvnitř samotné KSČM zatím probíhala diskuze o její budoucnosti. S odchodem reformních členů do DSP totiž diskuze o dalším směřování strany nevyvymizela. Pro volby 1992 KSČM vytvořila volební koalici Levý blok, jejímž členem byla spolu s naprosto bezvýznamnou stranou DL ČSFR. Tato koalice měla především poukázat na schopnost KSČM spolupracovat s jinými levicovými stranami, které se profilovaly jako demokratické. Levý blok byl v těchto volbách s druhým největším počtem hlasů úspěšný.

Volební koalice však fakticky neznamovala žádný posun v politice KSČM a na kladenském sjezdu na konci roku 1992 byla konstatována přítomnost několika názorových platforem ve straně a otázka jejich další existence měla být co nejdříve vyřešena. Klíčový byl v tomto kontextu sjezd v Prostějově v polovině roku 1993. Zde byl zvolen Miroslav Grebeníček předsedou strany, činnost názorových platforem byla zakázána a název strany byl potvrzen.

Na základě těchto událostí, které znamenaly definitivní očištění v KSČM, byla hned na sjezdu vytvořena SDL. O několik týdnů později vznikl ze stejných důvodů i LB. Byly tak vytvořeny dva postkomunistické subjekty, které měly ambice kandidovat ve volbách v roce 1996 jako samostatné strany. Ostatně neschopnost jejich spolupráce a sjednocení v jednu stranu se ukázala v konečném důsledku jako nešťastná. V té době již silně posilovala Zemanova ČSSD, a přestože se SDL i LB snažily o celkovou integraci levice, KSČM ani ČSSD o tento vývoj nejevily zájem. Obě postkomunistické strany se tak pokusily vlastními silami dostat do Poslanecké sněmovny v roce 1996, což se nakonec nepovedlo.

Zajímavostí u obou stran je i fakt, že poměrně dlouhou dobu měly parlamentní zastoupení. Zejména LB téměř tři roky disponoval 23 poslanci zvolenými na kandidátce koalice Levý blok. Parlamentní půda měla oběma stranám dát výhodu pro nadcházející volby, ovšem SDL ani LB toho nevyužily. Obě strany se tak po nezdaru ve volbách byly nuceny sloučit v jeden subjekt, SDS, který se ovšem stal v českém stranickém systému bezvýznamným.

Porovnání volebních programů postkomunistických stran s KSČM k volbám do Poslanecké sněmovny v roce 1996 nám dává možnost lépe analyzovat, zda se tyto subjekty programově opravdu vzdálily od KSČM, nebo pouze zvolily strategickou změnu názvu. Ve čtyřech důležitých programových bodech lze dospět k závěru, že jsou programy všech porovnávaných stran velmi podobné. Zde tedy dostává podporu argument, že samotný vznik SDL i LB byl iniciován pouze z pragmatických, nikoliv z ideologických důvodů.

Neúspěch postkomunistické levice v českém prostředí byl zapříčiněn několika faktory. Asi největší roli hrála historicky velká podpora komunistického hnutí v České republice (Československu), která trvá dodnes. KSČM si i jako netransformovaná strana dokázala udržet své voliče a členy, oproti tomu postkomunistické subjekty z ní odštěpené nikdy nezaznamenaly větší úspěch. S tím může souviset i jejich nejednotnost a fakt, že dvě nejdůležitější strany v této množině vznikly až v roce 1993. V té době již byla demokratická levice obsazena historicky obnovenou sociální demokracií, navíc si silnou pozici udržovala KSČM. Mít tři silné levicové strany se stabilní podporou bylo v polovině 90. let velmi obtížné, proto lze tvrdit, že SDL i LB vznikly příliš pozdě a na úspěšné a pevné etablování v podstatě neměly šanci. Zde se tedy potvrzují všechny hypotézy zmíněné v úvodu. Faktory neúspěchu postkomunistických stran tedy především zapříčinila stabilní podpora KSČM, jejich nejednotnost a roztržitost a v neposlední řadě pak pokus o zabránění důležitého levicového prostoru až v momentu, kdy se jedinou demokratickou levicovou alternativou stávala ČSSD, která měla v té době stále rostoucí podporu.

Štěpení a vytváření postkomunistické levice v České republice je velice zajímavý fenomén, který ovlivnil současnou podobu českého stranického systému. Neúspěch jakéhokoliv postkomunistického subjektu a samotná neschopnost transformace KSČM znamenal, že máme současně na levici dvě relevantní strany: nereformované komunisty a historicky obnovené sociální demokraty. Relevance postkomunistického subjektu po volbách 1996 byla nulová a se stabilní pozicí KSČM jejich existence ztrácí smysl. Sloučením SDL a LB do SDS byly snahy o etablování jakéhokoliv postkomunistické strany ukončeny a vývoj v této skupině stran se zastavil.

Téma postkomunistických stran je v české politologii poměrně málo probádané, přestože otázce samotné KSČM se věnuje velké množství autorů a publikací. Přesto však je výzkum stran typu SDL či LB limitován faktem, že zájem o toto téma je poměrně malý. Další výzkum by tak pravděpodobně měl směřovat k podrobnější analýze a příčinám neúspěchu postkomunistické levice, jejíž místo bylo nahrazeno historickou sociální

demokracií, přičemž by se měla pozornost zaměřit na dobové archivy (novinové články, dokumenty stran, rozhovory). Při psaní této práce se při vyhledávání těchto archivů objevily některé problémy spojené s marginálností sledovaných stran, jako byla například faktická neexistence primárních dokumentů LB, které jeden z čelních představitelů této strany zlikvidoval.

Cílem této práce bylo objasnit hlavní motivy a samotný vývoj vytváření postkomunistických stran a jejich relevanci v českém stranickém systému, která v letech 1993-1996 nebyla malá, a zároveň najít příčiny toho, proč se žádný postkomunistický subjekt nestal dlouhodobě významnou stranou na levici. Přestože tento cíl práce z velké části splnila, stále je zde několik důležitých jevů, které požadují hlubší analýzu a zkoumání.

Prameny a literatura

Prameny

10 bodů Levého bloku. Dostupné zde:

<http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/LEVYBLOK/page2.htm> (14. 3. 2012)

Dopis Josefa Mečla zasláný předsedům českých levicových stran. Dostupné zde:

<http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SDL/page05.htm> (14. 3. 2012)

Dvě prohlášení Demokratického fóra komunistů (22.11.1989 a 27.11.1989). Dostupné zde:

<http://www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2005010142> (14. 3. 2012)

Kladenský program KSČM. Dostupné zde:

<http://www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2005010155> (14. 3. 2012)

Interview s Alexandrem Černým 28.3. 2012

Interview s Jiřím Hudečkem, 3.4.2012

Politický program SDL. Dostupné zde: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SDL/page04.htm> (14. 3. 2012)

Proč volit Levý blok. Dostupné zde:

<http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/LEVYBLOK/page1.htm> (14. 3. 2012)

Socialismus – šance pro budoucnost. Volební program Komunistické strany Čech a Moravy pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 1996. Dostupné zde: <http://www.ksem.cz/politika-ksem/volebni-program>

Volby do české Národní rady 1990: <http://www.volby.cz/pls/cnr1990/u4> (14. 3. 2012)

Volby do české Národní rady 1992: <http://www.volby.cz/pls/cnr1992/u4> (14. 3. 2012)

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 1996:

<http://volby.cz/pls/ps1996/u4> (14. 3. 2012)

Volební preference IVVM, listopad 1994.

Volební preference IVVM, září 1995.

Záznam ze schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (24. 7. 1996).

Dostupné zde: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/003schuz/s003004.htm#r10>

(14. 3. 2012)

Literatura

BALÍK, Stanislav a kol.: *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno 2011, 178 s.

BASTL, Martin: *Radikální levice v České republice*. Brno 2001, 120 s.

BIZOURAS, Nick - ZIBLATT, Daniel: *Doomed to be radicals?*. In: BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John (eds): *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, s. 287-302.

BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John: *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, 501 s.

CABADA, Ladislav – ŠANC, David: *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň 2005, 223 s.

FIALA, Petr a kol.: *Komunismus v České republice*. Brno 1999, 316 s.

FIALA, Petr - MAREŠ, Miroslav: *KSČM a koalice levý blok. Formování české levice a otázka transformace komunistické strany*. Politologický časopis, VI, 1999, č. 1, s. 183-206.

GRZYMALA-BUSSE, Anna M.: *Redeeming the communist past: The Regeneration of Communist Parties in East Central Europe*. Cambridge 2002, 360 s.

HANDL, Vladimír: *“Hard Left“ and “Soft Left“ Antagonism?*. Varšava 2003, 15 s.

HANDL, Vladimír: *The development and the prospects of the Czech left : the role of the Communist Party*. Praha 2003, 20 s.

HANDL, Vladimír: *Transformace komunistické strany: Od "strategie levicového ústupu" k evropeizaci*. In: GJURIČOVÁ, Adéla – KOPEČEK, Michal: *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989*. Praha 2008, s. 91-115.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Origin, Ideology and Transformation of Political Parties*. Aldershot 2010, 280 s.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Politické strany*. Praha 2010, 320 s.

HLOUŠEK, Vít – KOPEČEK, Lubomír: *Rudí a růžoví: Transformace komunistických stran*. Brno 2002, 279 s.

HOLUBEC, Stanislav: *Ivan Sviták v letech 1990-1994*, Časopis Národního muzea, 170, 2001, č. 1-2, s. 89-113.

- ISHIYAMA, T. John: *Communist Parties in Transition: Structures, Leaders and Process of Democratization in Eastern Europe*. *Comparative politics*, 27, 1995, č. 2, s. 147-156.
- KITSCHOLT, Herbet: *Constraints and Opportunities in the Strategic Conduct of Post-Communist Successor Parties*. In: BOZÓKI, András – ISHIYAMA, T. John (eds): *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York 2002, s. 14-40.
- KOPEČEK, Lubomír: *Éra nevinosti*. Brno 2010, 380 s.
- KOPEČEK, Lubomír: *Trajectories of the Left*. Brno 2005, 180 s.
- KOPECKÝ, Petr: *Politické strany v českém parlamentu (1992-1996): Organizace, chování a vliv*. *Sociologický časopis*, 32, 1996, č. 4, s. 439-456.
- KUNC, Jiří: *Stranické systémy v rekonstrukci*. Praha 2000, 262 s.
- KUZIO, Taras: *Comparative perspectives on Communist successor parties in Central-Eastern Europe and Eurasia*. *Communist and Post-Communist Studies*, 42, 2008, č. 4, s. 397-419.
- FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav – PŠEJA, Pavel: *Komunisté a jejich strany*. In: MALÍŘ, Jiří - MAREK, Pavel: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v Českých zemích a na Slovensku, 1861-2004*. Brno 2005, s. 1413-1432.
- MATĚJŮ, Petr - VEČERNÍK, Jiří: *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha 1998, 364 s.
- MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus*. Praha 2009, 273 s.
- PASYNKOVA, Veronika: *Mode of post-communism: Successor parties, Trade unions, and the State in Russia and East Central Europe*. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 18, 2010, č. 3, s. 281-298.
- PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky. Politické strany a jejich vývoj 1989-1998*. Brno 2005, 202 s.
- RANSDORF, Miloslav: *Není všem dnům konec*. Praha 2006, 344 s.
- SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy*. Praha 2005, 468 s.
- STRMISKA, Maxmilián: *Challenges of consolidation and the Post-Communist party systems: Collection of essays*. Brno 2001, 88 s.
- STRMISKA, Maxmilián a kol.: *Politické strany moderní Evropy*. Praha 2005, 728 s.
- ZEMAN, Miloš: *Jak jsem se mýlil v politice*. Praha 2005, 344 s.

Internetové zdroje

HANÁČEK, Vladimír: *Poslanecké kluby a proliferace stranických aktérů v PS PČR 1992-1996*: <http://www.e-polis.cz/pravo/575-poslanecke-kluby-a-prolifera-ce-stranicky-ch-ak-teru-v-ps-pcr-1992-1996.html> (14. 3. 2012)

MAREŠ, Miroslav: *Anarchistický terorismus v České republice po roce 1989*: <http://www.rexter.cz/anarchisticky-terorismus-v-ceske-republice-po-roce-1989/2004/11/01/> (14. 3. 2012)

NOVÁČEK, Petr: *Jízdenka na cestu do izolace*. In: Mladá Fronta, 15.12. 1992, <http://www.sds.cz/docs/prectete/10let/ohlas2sj.htm> (14. 3. 2012)

SKÁLA, Zdeněk: *Svobodní lidé se rozhodli*. In: Haló noviny, 28. 6. 1993, http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/ska_greb.htm (14. 3. 2012)

WINKLER, Petr: *Není to cizí řešení*. In: Haló noviny, 28. 6. 1993, http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/win_mecl.htm (14. 3. 2012)

Levý blok není KSČM. Dostupné zde: http://www.sds.cz/docs/prectete/rozhovor/dos_mly.htm (14. 3. 2012)

Abstrakt

Tato případová studie se zabývá vznikem a vývojem dvou postkomunistických subjektů odtržených od KSČM. Těmito stranami jsou SDL a LB. V práci jsou analyzovány příčiny jejich neúspěchu a zároveň popsána cesta k vzniku těchto stran při snahách o reformy KSČM, které probíhaly ve straně do roku 1993. Právě tento rok se v důsledku vývoje obou postkomunistických subjektů stal klíčovým. Práce ověřuje tři hypotézy vysvětlující neúspěch SDL i LB ve volbách 1996, kde obě strany dosáhly velmi špatného výsledku a následně se spojily do jednoho subjektu, SDS. Mezi lety 1993-1996 měly obě strany parlamentní zastoupení, které se mělo ukázat jako výhoda při jejich etablování. Přesto ho však nedokázaly dostatečně využít, což se týká hlavně LB, který měl v tomto období 23 poslanců.

Důležitou proměnnou byla při formování levicové části českého stranického systému stabilní pozice KSČM. Ta nedovolovala žádné postkomunistické straně stát se významnou silou na levici a zaujmout pozici středového subjektu právě mezi KSČM a ČSSD, která se jako historicky obnovená sociální demokracie stala nejrelevantnější levicovou stranou. Přestože se obě postkomunistické strany distancovaly od KSČM a otevřeně podporovaly demokratický socialismus, při komparaci volebních programů pro volby 1996 je rozdíl mezi nimi a právě KSČM minimální. Tento fakt pouze dokazuje nedostatečnou relevanci obou stran, které byly složeny převážně z bývalých komunistů a kromě změny názvu strany se programově od KSČM téměř neodchýlily.

Specifický vznik a vývoj postkomunistických formací v polovině 90. let je zajímavým a v kontextu postkomunistických zemí střední Evropy i ojedinělým fenoménem, který si zaslouží velkou pozornost.

Abstract

This bachelor thesis deals with the formation and development of two postcommunist entities split from KSČM. These political parties are Party of the Democratic Left (SDL) and Left Block (LB). The paper analysed the causes of their failure and described the process of the formation of these parties with the efforts of reformations of KSCM, which took place in the party until 1993. This year became the major year as a result of post-communist development of both entities. The work validates three hypotheses explaining the failure of the SDL and LB in the elections in 1996, where both parties reached a very poor result and subsequently merged into one entity, SDS. Between 1993-1996, the two parties had parliamentary representation, which should have proved an advantage in their establishment. However, they failed to use it adequately, mainly LB, which had 23 members at that time.

An important variable in the process of the formation of the left part of the Czech party system was a stable position of KSČM. It did not allow any post-communist parties to become a significant force on the left and take the position of the center body just between Communists and Social Democrats, which as a historically renewed social democracy became the most relevant left party. Although both these post-communist parties dissociated from the Communist Party and openly supported democratic socialism, during the comparison of election programs for the election of 1996, the difference between them and the Communist Party was minimal. This fact only proves the lack of relevance of both parties, which were mainly composed of former Communists and besides of the name change their programmes were not deflected from KSČM.

Specific origin and development of post-formation in the mid 90 years is interesting in the context of post-communist countries of Central Europe as well as a unique phenomenon that deserves attention.